

Ira Judkovskaja

grûn

Vertaling Romke Toering

Personages

Sjoerdje

Rudolf

Hotse

Pier

Yfke

Griet

Jelte

Marta

David

Klaske

Jabik

Wobbe

Siep

Meike

Erik

Maria

Verloofde

Hotske

Vrouwenstem

Het verhaal speelt zich grotendeels af in Fryslân en wordt in de originele versie ook in het Fries uitgevoerd.

eerste bedrijf

akte 1

Scène 1

Sjoerdje is op een studentenfeest van Bernleff studentenvereniging. Ze is eerstejaars en zenuwachtig. Ze doet of ze daar thuis hoort, maar voelt zich duidelijk opgelaten. Ze drinkt twee biertjes achter elkaar. Als ze de derde achterover wil slaan, botst ze tegen Rudolf. Hij excuseert zich, van schrik vloekt en excuseert ze zich in het Fries.

rudolf *lacht* Je spreekt goed Fries!

sjoerdje Jij niet?

rudolf Nee, niet echt. Ik zou wel willen...

sjoerdje Probeer het dan.

rudolf *in het Fries* Wat wil je drinken?

sjoerdje Ik heb al een biertje.

rudolf Oh...

sjoerdje Maar doe maar nog een.

rudolf Oké. Niet weggaan. *loopt naar de bar*

Sjoerdje staat alleen. Een paar mensen lopen langs, ze lachen. Een meisje herkent Sjoerdje.

Of ze zo mee komt dansen. De jonge mensen lopen door. Sjoerdje staat ze na te kijken, drinkt dan haar derde biertje leeg. Rudolf komt terug met twee biertjes.

rudolf Eerstejaars?

sjoerdje Ja. Rechten.

rudolf Waarom?

sjoerdje Waarom wat?

rudolf Waarom rechten?

sjoerdje Ja... gewoon...

rudolf Brede studie, grote kans op werk na je afstuderen, je moest toch maar wat kiezen...

sjoerdje Je studierichting is zeker ‘denken in vooroordelen’? Ze is blond, komt uit Friesland, zal wel dom zijn. Dank voor het biertje.
wil weg lopen

rudolf Wacht, sorry, sorry... ik zei maar wat.

sjoerdje Doe je het vaker?

rudolf Pardon?

sjoerdje Zomaar wat zeggen?

rudolf Ja, altijd. Heb van mijn leven nog nooit iets van betekenis gezegd. *even stil* Wat een weer buiten, hè? Zie, nu doe ik het weer.

sjoerdje Wil je Fries praten?

rudolf Ik durf het niet.

sjoerdje Probeer het maar. Dan is het niet erg als je zomaar wat
zegt, dan doe je het om je Fries te oefenen.

rudolf *in het Fries* Wat een weer buiten, he?

sjoerdje Ja, het giet. Nog net geen storm.

Ze krijgen de slappe lach en drinken bier.

Scène 2

Ergens in Friesland, buiten. Het regent heel hard. Hotse en Pier staan tegenover elkaar.

pier Ga naar huis, Hotse.

hotse Jij!... Hoe kon jij!...

pier Hotse, ga naar huis! We zijn hier te oud voor!

hotse Mijn zus, klootzak! Mijn zus!

pier Hotse, het is allemaal heel lang geleden!

hotse Mijn zus was zwanger van jou!

Hij pakt een grote stok.

pier *probeert hem rustig te maken* Ja, Hotse, ik hield van Griet. En zij van mij. Dat is allemaal lang geleden.

Hotse brult en rent op Pier af, alsof hij hem met de stok wil slaan.

Pier rent weg. Het is zwaar rennen voor de oude mannen door de modder. Pier glijdt uit en valt. Hotse laat zijn stok vallen en springt op Pier. Ze rollen in modder. Pier overmeestert Hotse, komt boven hem uit.

pier Het is mijn pijn, Hotse. Van mij en van Griet. En het is allemaal heel lang geleden. *Hij duwt Hotse dieper de modder in, staat op en loopt weg. Hotse ligt in de modder te huilen.*

Scène 3

In de (grote eet)keuken van de boerderij van Jabik en Yfke. Yfke is aan het koken, snijdt groenten. Griet zit aan de keukentafel met een kop koffie.

griet *neemt een slok koffie* Het was prachtig daar, Yfke. Elke route, elke overnachtingsplek even mooi. De wandelroutes waren makkelijk. Dus volgende keer misschien een bergwandeltocht doen. Wil jij niet een keertje mee? Ergens in mei?

yfke Ik kan toch niet weg.

griet Waarom niet?

yfke Dat gaat niet.

griet Je kinderen zijn allang geen kleuters meer. En Jabik kan zich toch een weekje zonder je redden. Vraagt ie wat hulp bij.

yfke En mijn baan?

griet Zo dacht ik vroeger ook. Zoveel dingen die ik niet gedaan heb, omdat het volgens mij niet kon.

yfke Ik zou je niet bij kunnen houden. Word elke ochtend met stijve nek wakker.

Hotse stapt binnen, druipend van modder.

Het lijkt of hij zelf niet weet waarom hij hier binnen komt vallen.

yfke Hotse, ben je gevallen?

griet Wat is er?

Yfke pakt een theedoek, wil zijn gezicht afvegen. Hotse laat zich door haar verzorgen, lijkt even een klein kind.

hotse Dank je, Yfke. Niets aan de hand, niets aan de hand. Griet, ben je... ben je alweer terug?

griet Vanochtend teruggekomen.

hotse Goede tijd gehad?

Hij gaat op de stoel naast haar zitten, om hem heen wordt het een modderpoel.

griet Jij ook?

hotse He?

griet Lekker buiten gespeeld, grote broer?

Griet en Yfke barsten in lachen uit.

yfke Sorry, Hotse. Maar ik zie het ineens voor me...

hotse Blij dat ik jullie aan het lachen maak. *kijkt naar wat Yfke kookt*

hotse Zo, Jabik boft weer.

yfke Is dat zo?

hotse *emotioneel* Mijn jongen heeft het goed voor mekaar.

Hotse loopt weg, om niet in huilen uit te barsten.

yfke Wil je mee eten?

Hotse is al weg.

griet Wat is er met hem aan de hand...

Griet pakt een doek en begint achter Hotse op te ruimen. Yfke helpt mee.

yfke Hij is toch niet ziek?

griet We worden nooit ziek.

Ze zijn klaar met opruimen. Yfke wast haar handen.
yfke Blijf je eten? Wobbe en Marta komen ook.
griet Nee. Moet even thuis komen. Groeten aan Marta.

Scène 4

Jeltje dweilt de vloer.

jeltje *in haar eentje hardop* De vloer is vies. *Frysk.* De vloer is vies. *Engels* De vloer is vies. *Portugees* De vloer is vies. *Grieks*
Marta komt binnen.

jeltje Pas op, is nat.

marta *stapt opzij* Grieks?

jeltje Ja. De vloer is vies. *Arabisch*

Marta kijkt haar vragend aan.

jeltje Arabisch. Moeilijk, hoor. Klaar voor vandaag?

marta Nog wat huiswerk mee.

jeltje Moe?

marta Valt mee. Waarom zijn er maar 24 uren in een dag?

jeltje Waarom? *herhaalt het woord in vijf talen* Wat drinken?

marta We gaan vanavond bij Jabik en Yfke eten. Nou, ik ga maar weer.

Ze geeft haar moeder een kus en vertrekt. Jeltje staat verbaasd naar de deur te kijken. Zegt een paar rijmpjes in verschillende talen. Marta komt weer in de deuropening.

marta Ik ga zondag niet mee naar de kerk.

jeltje Oh.

marta Te moe, te veel werk, zie mijn kinderen nooit... ik bedoel... even alleen zijn, gewoon alleen thuis zijn...

jeltje Dat begrijp ik toch. Ik vraag me ook weleens af hoe jij het allemaal bij kan houden. Marta, lieverd, zit er niet over in.

marta Nee.

jeltje Blijf lekker thuis.

marta Ik denk dat ik voorlopig niet meer mee ga.

jeltje Voorlopig?

marta Ja. Het spijt me, mem.

jeltje Hoe bedoel je, voorlopig?

marta Het spijt me echt.

jeltje Jij gaat toch niet voor mij naar de kerk.

marta Nee...

jeltje Het spijt haar... Het spijt me ook dat jij er voorlopig geen behoefte aan hebt. Wat die voorlopig ook mag betekenen. Maar dit is verder aan jou. Dat hoef ik jou toch niet uit te leggen!

marta Mem, ik... het is allemaal niet zo makkelijk... ik weet het niet meer...

jeltje Wat niet, lieverd?

marta Ik ben het kwijt.

jeltje Wat?

marta Het gevoel... ben verdomme directeur van een christelijke basisschool!

jeltje Marta!

marta Verdomme, verdomme, verdomme! Ik zeg het zo vaak als ik wil!

jeltje Doe dat dan bij jou thuis.

*Pier komt binnen, net uit de douche, heeft de modder eraf
gewassen.*

pier Marta, ik wist niet dat je vanavond bij ons kwam. Alleen? Of
met Wobbe en de kinderen?

marta Dag, heit.

jeltje Ze kwam niet voor jou.

marta Dag, mem. *wil weggaan*

jeltje Marta...

Marta draait zich om.

...lekker eten straks.

Marta af

pier Kort bezoekje.

jeltje Ze heeft het druk.

pier We zien haar zondag weer.

*Jeltje zegt niets. Begint tafel te dekken,
of iets op te ruimen.*

pier Ging ze ergens eten?

jeltje Weet ik het! Vraag het haar zelf. Pak de telefoon en bel! Bij
die Jabik van Hotse gaat ze eten. Zuipen bij de katholieken. Daar
heeft ze wel tijd voor.

pier Jeltje, kom even zitten.

jeltje Laat me even.

pier Ik moet je iets vertellen. Iets van heel lang geleden.

Het lijkt of Jeltje in elkaar krimpt.

pier Het is namelijk zo... Toen ik jong was,
ik bedoel... nog voor we elkaar kenden...

jeltje Heel lang geleden dus.

pier Ja, ja... ach, laat maar, het is helemaal niet zo belangrijk.

jeltje Nee?

pier Nee. Zomaar wat herinneringen. Heb ik vaker de laatste tijd.

Zit ik te denken, te denken... en dan is het ineens of het vijftig, zestig jaar geleden is. Ouderdom, he?

jeltje Herinneringen horen bij ouderdom.

herhaalt het in vijf talen en gaat door met dweilen

pier Ik voel me niet oud. Ik voel me nog helemaal niet oud, Jeltje.

Jeltje hoort het niet.

Scène 5

David, een dikke man in een pak en op klompen, staat voor een grote groep mensen een praatje te houden.

david In mijn leven ben ik aantal keer van richting veranderd. Ooit wilde ik politieagent worden. Omdat de agent in ons dorp, Klaas, zo'n grote mooie snor had. Maar goed, een paar jaar later werd Klaas door een vrouw vervangen. De eerste vrouwelijke agente in onze streek. Dikke Betty. Met haar benoeming vervloog mijn wens om bij de politie te gaan. Ik weet het, het klinkt niet al te vrouwvriendelijk. Maar ik hoop dat jullie een kind van zeven deze seksistische gedachte kunnen vergeven. Daarna wilde ik een zanger met lang haar worden. Lang haar vond ik belangrijker dan zingen. We spreken dan over eind jaren zestig. Na mijn twaalfde besloot ik een boer te worden. Ik mocht een boer bij ons in de buurt helpen. Tot mijn zestiende werkte ik elk weekend op het land van Pier de Vries. De zondagen waren favoriet. Dan waren Pier en zijn gezin naar de kerk en had ik de boerderij voor twee uurtjes voor mijzelf. Ik fantaseerde dat het land en de koeien van mij waren. Dat waren mijn gelukkigste uren. Ik ging naar de landbouwschool, zat met vele boerenzonen in de klas. Ze zaten daar om later het bedrijf van hun vaders over te nemen. Ik zat daar omdat ik, net als de meeste jongens van die leeftijd, op anderen wilde lijken. Op een avond, dat was ergens in het tweede jaar van mijn opleiding, kwam ik Pier in het dorp tegen. Pier was

dronken. Ik had hem nog nooit eerder dronken gezien. Pier omarmde me. ‘David, jongen, nog steeds hier? Ga de wereld in! Niets houdt je tegen, maak daar gebruik van!’ In de jaren dat ik op zijn land werkte, was ik gewend om naar Pier te luisteren. Dus deed ik dat nu ook weer. Ik ging de wereld in. Naar Wageningen. Na mijn studie ben ik echt de wereld ingegaan. Duitsland, Portugal, Zuid-Afrika, Israël, Tanzania. Ik greep elke mogelijkheid aan om te reizen, om de wereld te ontdekken. Als adviseur van nieuwe landbouwprojecten, voor bedrijven en overheden. In welk land ik ook werkte, ik stuurde altijd een kaartje naar Pier de Vries en zijn vrouw Jeltje. Pier heeft zijn boerderij een paar jaar na mijn vertrek naar Wageningen laten wegsaneren. Hij had geen zin in de groei. Of hij had niet genoeg lef om in de tijden van groei een boer te zijn. Dat waren zijn eigen woorden. ‘Ik ben een boer met weinig lef en jij hebt lef maar bent geen boer’- dat zei hij ook na een stevige borrel. In mijn leven is alles anders gelopen dan ik ooit had gedacht. Ik ben geen politieagent, geen zanger, geen boer. Heb geen snor en ook geen lang haar. Ik heb veel van de wereld gezien, reis nog steeds veel. Maar woon nog in het huis waar ik ben opgegroeid. Decennia lang heb ik bijgedragen aan groei en intensivering van de landbouw. Totdat Klaske, kleindochter van Pier, mijn kantoor binnen liep. Ze wilde mij interviewen voor haar opleiding journalistiek. Omdat ik een Fries ben die de hele wereld rondreist en tegelijk in zijn eigen dorp blijft wonen. Ze stelde me een vraag waar ik ongemakkelijk van werd. Eerst moest ik erom lachen, maar gaf later toe dat ik daar geen antwoord op had. De vraag was ‘Hoe verhoudt de intensivering van

de landbouw zich tot de heilheid van de schepping?’ Daar zat ik dan, met mijn mond vol tanden. Ik ben niet gelovig, nooit geweest. Maar deze vraag wees me op iets dat ik al lang wist maar niet onder ogen wilde zien. Dus ben ik weer van de richting veranderd. Van agrarisch adviseur naar agrarisch transitieadviseur. Dat woord bestaat niet, Klaske heeft het verzonnen. Mag ik jullie applaus voor de jongste medewerker van ons agrarisch transitie advies-bureau, Klaske Postma.

Klaske komt naar voren.

klaske Dank jullie wel. Door de introductie van David hadden jullie waarschijnlijk een zwarte kous in een heel lange rok en tot aan de nek gesloten blouse verwacht. Ik ben een jonge vrouw van deze tijd. Ik ben met de kerk opgevoed en ik hou me bezig met de vraagstukken van de bijbel. Een van die vragen is, hoe verhouden we ons tot de schepping. Ik kan het ook anders zeggen. Hoe verhouden we ons tot onze omgeving. Dat is waar we het vandaag over gaan hebben. Onze omgeving. Hoe kijken we ernaar? Staan we echt open voor die omgeving? Welke invloed oefenen we uit op onze omgeving en wat is de invloed ervan op ons?

Scène 6

Hard gelach van Marta, ze zit aan tafel met Jabik en Wobbe.

jabik Alles van die vent lag in de koeienstront! Papieren, mobiel, iPad. Alles! Hij bukte, om in paniek zijn spullen eruit proberen te vissen en net op dat moment doet Tina Turner haar staart omhoog en daar komt toch een heldere straal over hem heen!

Marta en Wobbe lachen nog harder.

jabik Zo'n kereltje, net van school. Komt op nette schoenen naar de boerderij 'vrijblijvend advies geven.'

wobbe *nog lachend* Best sneu voor die jongen. Je had hem daarna naar mij moeten sturen. Om schone hoezen voor al zijn spullen te kopen. Ik heb een nieuwe lijn erbij. Naast tassen en koffers ook hoezen. Loopt als een tierelier. Wat je ook maar bedenkt - ik heb daar een hoes voor!

marta *aait haar man over zijn hoofd, liefdevol* Wobbe pakt de wereld in.

jabik De wereld van Wobbe. In een hoes.

marta *plaagt hem* Wobbe beschermt de wereld.

wobbe Het is gewoon handig.

Yfke komt binnen met fles wijn. Ze schenkt in.

yfke *terwijl ze inschenkt* Elegante droge wijn met nuances van goud.

jabik Klinkt goed.

marta *neemt een slok* Smaakt nog beter.

wobbe Goud?

yfke Leuk dat jullie hier zijn. Proost.

Iedereen drinkt. Siep verschijnt in de deuropening, druipend van modder.

siep Waar is Sjoerdje?

yfke In Groningen. Ze heeft vanavond een feestje, ze komt morgen thuis.

marta Hoe gaat het met Sjoerdje? Heeft ze al wat vrienden gemaakt?

jabik Ik heb haar niet horen klagen. Na twee weken studeren al een feest.

siep *nog steeds in de deuropening* Waar slaapt Sjoerdje vannacht?

yfke Bij een vriendin van haar, in Groningen. Lieverd, je moet even onder de warme douche. Kijk, die modderspetters komen overal.
Siep bekijkt met interesse een modderspetter.

siep Dit lijkt wel een ster!

Hij schudt met zijn mouw, er komt nog meer modder op de vloer.
Kijk, nog één!

yfke Niet doen Siep. Je pake heeft vanmiddag ook al de hele keuken onder de modder gezet.

jabik Oh?

siep Pake voetbalt niet.

jabik Wat was er?

yfke Kom, nu onder de douche.

siep *in het weggaan* Is er iets mis met opa?

Marta drinkt haar glas leeg en schenkt nog wat bij.

marta Ik ben vanavond even geen directrice.

jabik Ben vanavond even geen boer... Tja...

dat klinkt niet echt overtuigend.

marta Zou je het willen?

jabik Dat gaat niet.

marta Zou jij het willen?

jabik Willen, willen... Op onze leeftijd zijn dit soort dingen niet meer belangrijk. Ik zou niet meer weten wat ik wil.

marta 'Ik ga ooit deze boerderij overnemen en dan ga ik de wereld voeden. Zodat niemand in de wereld honger lijdt.'

jabik Zei ik dat?

marta Dertig jaar geleden, aan deze tafel.

wobbe Dat geheugen van Marta... altijd oppassen met wat je zegt. Ze onthoudt het en brengt het ter sprake als je het het minst verwacht.

marta *tegen Wobbe* Was de eerste keer dat jij me mee nam naar je beste vriend. Zoiets vergeet je niet.

wobbe Was het voor mij waarschijnlijk minder spannend.

marta Was de allereerste keer dat ik bij katholieken over de vloer kwam.

jabik *lacht* Dan begrijp ik dat die avond indruk op je maakte!

marta Ik heb vanmiddag drie keer 'verdomme' tegen mijn moeder geroepen.

wobbe Wat zeg je?

Hij moet lachen.

marta Ik kwam haar vertellen dat ik voorlopig op zondag niet naar de kerk ga. Ze bleef maar denken dat het met de drukte op mijn werk te maken had.

jabik Is dat niet zo?

wobbe Weet je het zeker?

yfke *loopt binnen* Siep bleef maar doorvragen wat er met pake aan de hand was. De jongen is gek op zijn pake.

jabik *tegen Marta en Wobbe* Komt doordat Yfke zo'n zwak heeft voor ús heit.

yfke Je heit is een bijzondere man.

jabik Hij is ook dol op jou.

wobbe Hoe gaat het met Hotske? Ja, hoe is het met haar?

marta Waarom maken jullie niet een keertje een reis naar Arizona? Met de hele familie, je heit zou het nog aankunnen.

siep *in de gang* Ik ga naar pake.

We horen de deur dicht slaan.

yfke Wat krijgen we... *rent weg*

Marta drinkt nog verder aan haar wijn.

yfke *komt binnen* Hij is gaan fietsen! *lacht* Net gedoucht en hop de regen in.

marta Hebben jullie vanavond het huis voor jezelf.

yfke Siep komt zo terug.

marta Hoe lang is dat wel niet geleden? Niet zo stom kijken, zeg.

wobbe Marta, lieverd...

marta Wat? Daar kunnen we toch wel een grap over maken, als oude vrienden?

We horen gelach en geklets bij de voordeur. Sjoerdje en Rudolf komen binnen.

sjoerdje Oh, sorry, ik was vergeten dat jullie bezoek hadden. Dag!

Ze geeft Wobbe en Marta warme omhelzing en drie zoenen.

Dit is Rudolf. Hij wilde me per se naar huis brengen, maar nu gaat er geen bus meer terug.

Ze kijkt Rudolf aan en barst in lachen uit, Rudolf doet zijn best om niet in het lachen mee te gaan.

rudolf Goedenavond.

marta *zachtjes* Helaas.

sjoerdje Dit is mijn mem.

yfke *geeft Rudolf hand* Dag, ik ben Yfke.

rudolf Rudolf.

sjoerdje Mijn heit.

jabik *geeft ook hand* Jabik.

rudolf Rudolf.

sjoerdje Marta, vriendin van mijn ouders en vroeger mijn juf.

marta *geeft hand* Dag, ik ben Marta.

rudolf Dag, Rudolf.

sjoerdje En dit is Wobbe, man van Marta.

wobbe *geeft hand* En ook een vriend van haar ouders.

sjoerdje Ja, beste vriend van mijn heit, van toen ze nog klein waren.

rudolf Rudolf.

korte stilte

jabik *alsof iemand dit gevraagd heeft* Sinds ons achtste. Ik vocht met vier jongens. Wobbe fietste langs en kwam me helpen.

wobbe Ik vond het een ongelijke strijd.

rudolf Werd je in elkaar geslagen?

jabik Ik werd niet in elkaar geslagen, ik vocht.

wobbe Jabik kon goed vechten.

rudolf Waarom vocht je?

jabik Ze maakten me uit voor een roomse rotkop.

rudolf *tegen Wobbe* Ben je ook katholiek?

wobbe Nee. Hervormd. En ik ga nog steeds naar de kerk.

sjoerdje Wil je wat drinken, Rudolf?

yfke Ja, wat wil je drinken?

sjoerdje Rudolf zijn Fries is niet zo goed, maar hij wil het graag blijven oefenen.

yfke Oh. *in het Nederlands* Wat wil je drinken?

rudolf *Nederlands* Maakt niet uit, wat jullie hebben. *herstelt zich, in het Fries* Ik bedoel, maakt niet uit.

marta We zitten aan de witte wijn.

Ze gaat weer zitten en schenkt zichzelf in.

Er wordt wijn ingeschonken. Rudolf pakt zijn glas, wacht duidelijk tot er iemand 'proost' zegt. Niemand zegt wat.

rudolf Proost.

Iedereen proost mee.

sjoerdje Is het goed als Rudolf hier blijft slapen? Hij kan niet meer naar huis.

jabik Waar woon je?

rudolf In Groningen.

jabik Studeer je ook?

yfke Natuurlijk kan hij hier blijven slapen.

rudolf Ja, geschiedenis.

marta Goh, wat leuk.

wobbe Vind je dat leuk, Marta?

jabik En wat kan je hiermee worden?

rudolf Dat weet ik nog niet.

jabik Waarom studeer je het dan?

rudolf Ik vind het interessant. Het verleden... hoe we er nu naar kijken. Eigenlijk vooral wat de interpretatie van het verleden over onze tijd zegt.

marta Dat vind ik heel interessant! Iemand nog een wijntje?

Ze schenkt zichzelf bij.

yfke Ik bel je vader even. *loopt weg*

wobbe *tegen Marta* Vanaf nu kan je elke zondagochtend aan de wijn.

jabik Je studeert dus niet voor een beroep...

rudolf Nee.

jabik Heb je geen doel in je leven?

rudolf Jawel.

jabik Wat dan?

rudolf Ik heb verschillende doelen. Eén daarvan is dat ik een leuk leven wil. Iets doen dat ik interessant vind.

Yfke komt binnen.

yfke Ze zitten te praten en Siep blijft vannacht bij opa.

sjoerdje Blijft Siep bij opa? *tegen Rudolf* Siep is mijn broertje, hij heeft nog nooit buitenshuis geslapen.

wobbe Marta, we gaan nu naar huis. Het is al laat. Jabik, jongen, het was gezellig.

marta Ja, was een mooie avond. Heerlijk eten, Yfke. Rudolf, leuk je te ontmoeten.

wobbe Dag, Rudolf.

marta Sjoerdje, kom een keertje langs. Ik hoor graag hoe het met je studie gaat, ben zo trots op je. *geeft haar een knuffel, tegen Rudolf* Ik gaf haar les toen ze zes, zeven was. En nu zit ze op de universiteit!

Marta is duidelijk aangeschoten.

wobbe Yfke, dank voor het lekker eten, en voor de avond. Sjoerdje, tot ziens.

sjoerdje Tot ziens. Marta, ik kom gauw langs. En doe thuis de groeten.

marta Doe ik. *naar Rudolf* Ik heb thuis drie kinderen. De oudste werkt al, de andere twee krijg je met geen stok aan het studeren, maar ze zijn groot, knap en gezond. En ik heb het tot directeur van een basisschool geschopt.

wobbe We gaan, schat. *staat al in de deur-opening*

marta Mijn man heeft helemaal vanuit het niets zijn eigen bedrijf opgebouwd! En nu is het een holding. Weet je wat een holding is, Rudolf? Ons lieve heer is heel lief voor ons geweest. Daag!

Wobbe en Marta gaan af. Sjoerdje en de anderen barsten in lachen uit.

sjoerdje Ik heb Marta nog nooit eerder dronken gezien.

yfke Ik ook niet.

jabik Vroeger dronk ze niet.

yfke Kom, Rudolf, ik laat je de logeerkamer zien.

Yfke en Rudolf af

sjoerdje Heit, heb jij ooit het gevoel gehad dat je misschien één van de mooiste dagen van je leven beleeft?

jabik Toen jij geboren werd.

sjoerdje Echt waar?

jabik Echt waar.

sjoerdje *glimlacht* Je ziet er moe uit, heit.

jabik Ben ik ook. *geeft haar een kus*

Sjoerdje zit even alleen. Begint zachtjes te neuriën, schuift alle borden die op tafel staan aan de kant en gaat ineens op tafel liggen, alsof ze de tafel wil knuffelen, valt in slaap.

akte 2

Scène 1

We zijn een maand verder. Het is eind september/begin oktober.

Vrijdag. Het is ochtend in het huis van Marta en Wobbe.

Geroezemoes aan de ontbijttafel. Wobbe zit heel rustig en gestaag te eten. Klaske kijkt wie ze iets kan inschenken. Meike maakt selfies, ook als ze een hap van een boterham neemt. Erik eet veel, moet om Meike lachen. Marta is er nog niet bij.

klaske als Meike weer foto neemt van hoe ze koffie drinkt Waar is dit nou goed voor?

Meike negeert haar, brengt een boterham met kaas naar haar mond en maakt daar ook een foto van.

klaske Ik meen het, waar is dit goed voor?

meike Moet alles ergens goed voor zijn? Ik vind dit leuk. Leuk om te doen. Leuk voor op Instagram. Weet je hoeveel volgers ik al heb?

klaske Nee?

meike Vijftig!

erik Vijftig is niets.

meike In twee weken!

wobbe Vijftig mensen die naar elke foto van je kijken?

meike Niet elke foto... of ja, ik post daar niet elke foto. Ik maak zo veel mogelijk foto's. Alsof ik in een film speel, elke dag een andere rol.

erik Zielig, hoor.

klaske Erik, waarom nou zielig?

erik Ze zou dus het liefst in een film willen spelen, maar dat kan ze niet, dus gaat ze foto's maken van hoe ze een boterham met kaas eet, alsof ze in een film speelt.

meike Ja, Erik, inderdaad, ik ben zielig. En jij bent een groot voorbeeld voor ons allen. Thuis zitten, dikke pens kweken en op ons allen kankeren.

erik Ik heb geen pens!

wobbe Het woord kankeren gebruiken we hier niet.

meike Je bent sinds de zomer vet aangekomen.

Erik kijkt Meike aan en pakt nog een boterham.

klaske Hij is wat gegroeid. Jongens groeien wat langer door.

erik Ben ik echt dik geworden?!

wobbe En in wat voor rol ben je vandaag?

meike Raad 's.

erik Klaske, ben ik dik?

Klaske schudt van nee.

wobbe Iemand van vroeger...

Meike knikt.

...jaren zeventig? Zestig?

Meike knikt weer.

Stijlvol zwart en meisjesachtig...

meike Je kan dit goed!

wobbe Audrey Hepburn?

meike Hoe weet je dat!

Wobbe lacht.

meike Heit! Hoe weet je dat?

wobbe Ik ken je een beetje... je bent mijn dochter, toch?

meike Lijk ik zo op haar?

klaske *wil wel, maar kan niet liegen* Best wel...ze heeft alleen donker haar, toch?

meike Ik hoef niet precies zoals zij eruit te zien. Ze is meer een inspiratie... oh...wacht... je hebt het blad zien liggen, zo weet je dat!

wobbe Het is je echt goed gelukt. Ik begrijp alleen niet waar die foto's goed voor zijn.

erik Nergens voor. IJdelheid.

klaske Erik.

erik Klaske, je lijkt wel beppe Jeltje met je ge-Erik.

meike *laat haar vader wat foto's op haar mobiel zien* Kijk, dit is meer een sfeerfoto. Lekker gezellig met een warme kop thee. Als het bijvoorbeeld hard gaat regenen, plaats ik die foto, zo van 'beste manier om voor regen te schuilen'. Snap je?

wobbe Als een grap?

meike Nee! Om mensen op te vrolijken, wat troost brengen. Of om op ideeën te brengen.

wobbe Wat ze kunnen doen als het regent?

meike Of wat ze kunnen dragen als het regent en er goed uitzien.

erik Troost brengen, hoor je wat je zegt, Meike?

klaske Wat is daar mis mee. Dat willen we allemaal, op ons eigen manier.

erik Wil jij ook troost brengen? Door boeren met je adviezen lastig te vallen?

klaske Waar slaat dit op!

wobbe *tegen Meike* En doen ze dat?

meike Wat?

wobbe Dragen wat jij draagt.

erik Natuurlijk niet.

meike Dat weet ik niet.

erik Wie gaat er nou Meikes modeadviezen opvolgen. Het zijn van die geilerds die naar foto's van jonge meisjes kijken!

wobbe *heel rustig* Erik...

erik Wat?!

wobbe *nog steeds heel rustig* Dit neem je terug. En je biedt je zus excuses aan.

erik Ik heb toch gelijk! Klaske, zeg dat ik gelijk heb. Wie denk je dat er naar die foto's gaat kijken? Ik probeer haar te beschermen!

klaske Het was heel grof wat je zei.

Marta komt binnen. Ze draagt een mooie jurk, uitdagend, maar doet haar figuur goed uitkomen.

meike Wat zie je er mooi uit, mem!

marta Ja? Kan dit?

meike En of dit kan!

Ze omarmt haar moeder.

marta Ik moet niet te veel aandacht krijgen.

wobbe Je trekt zeker aandacht.

meike Chique en stijlvol!

Ze omarmt haar moeder.

Even voor de herinnering... maakt een selfie met haar moeder.

Marta krijgt geen tijd om hierop te reageren.

marta Ik weet het niet... het moet niet te veel om mijn draaien...

het gaat om de school.

klaske En daar ben jij de directeur van!

erik Je school wordt officieel drietalig. Wat is de big deal?

wobbe Erik...

erik Ik ga al, ik ga al... *neemt zijn koffie mee* Iedereen fijne dag toegewenst. Jij ook mem, niet zenuwachtig zijn.

marta Dank je, schat.

Erik omarmt zijn moeder, maakt een onhandige beweging en giet koffie over haar heen.

marta Kijk uit!

erik Sorry, sorry!

Hij pakt een theedoek, wil haar schoonvegen. Iedereen springt op, wil haar helpen.

marta Laat maar, ga zitten iedereen. Zitten! *als iedereen zit tegen*

Erik Moet je nog leren lopen? Geen wonder dat je geen baan kan vinden. *af*

erik Het was een ongeluk.

meike Jij met je onhandigheid!

wobbe Dit was een ongeluk. *staat op* Nou, tijd om aan deze dag te beginnen.

Alledrie komen in beweging om hun ontbijt af te maken.

wobbe Meike, wil je niet een keertje met één van mijn tassen op de foto?

meike Je hebt toch geen tassen voor mij.

wobbe Dat weet je niet. Kijk maar rustig op de site. Als je iets mooi vindt, en je gaat ermee op de foto, mag je het hebben.

meike Een tas?

wobbe Of een hoes... voor laptop, iPad...

meike Ik heb geen iPad.

wobbe En die ga je niet van mij krijgen.

erik Leuk geprobeerd, Meike! *doet haar na* 'Ik heb geen iPad'...

wobbe Jullie weten het, he? Als één van jullie zo ver is om op zichzelf te gaan wonen - alle steun van jullie moeder en mij. *in het weglopen* Tot vanavond...

Erik smeert nog een boterham en begint te eten. Zijn zusters kijken hem aan.

meike Blijf je zo?

erik Hoe?

meike Lui...

erik Ben ik lui? Jij staat een paar dagen per week in die kledingwinkel van je een beetje sexy te wezen, kleren passen en foto's maken en ik ben lui!

meike ...en bot.

erik Dat ook nog!

meike Iemand moet het tegen je zeggen.

erik Mag ik even rustig ontbijten?

meike En dan wat? Op de bank hangen? Met je vrienden hangen? Die worden steeds jonger, je vrienden. Want je leeftijdgenoten hebben werk of studeren.

Dit komt wel aan, maar Erik verbergt het en blijft eten, neemt nog een boterham

meike Je weet dat ik van je hou. Maar ik ben niet trots op je.

klaske Meike!

Erik neemt nog een boterham, propt zichzelf vol.

meike Eet maar lekker verder, gaan we je met de kerst slachten.

Fijne dag, Klaske.

Ze staat op en gaat af. Erik spuugt brood uit.

klaske Erik!

erik Ja, ik weet het, ik ben een nutteloos goor zwijn.

klaske *met een lach* Dat ben je niet. Helemaal niet.

erik Nee?

klaske Je bent een klein lief zwijntje. *geeft hem een knuffel* Ik moet ook gaan.

erik Groeten aan de jood op klompen.

klaske Bedoel je David?

erik Is lief bedoeld. Jood op klompen. Iedereen noemt hem zo.

klaske En wie is iedereen? Je zit de hele dag thuis achter je computer.

erik Via een computer kom je ook ergens.

klaske Weet je wat het is, Erik. Hij luistert echt naar me. Hij hoort wat ik zeg. En daar word ik beter van, ik durf meer. Laatst zaten we in overleg met een boer. Iemand die het in zijn omgeving voor het zeggen heeft. En die boer heeft alleen maar oog voor cijfers en voor de groei. Driehonderd koeien is niet genoeg, het moeten vijfhonderd worden... Hij had veel kritiek op ons, dat we een belemmering voor de groei vormen en mensen op verkeerde gedachten brengen. Het gesprek loopt vast. David kijkt me aan. 'Klaske, heb jij nog een vraag?'. Ineens hoor ik mijzelf zeggen 'Wat moet er op je grafsteen staan? Hier ligt de man van vijfhonderd koeien?' De boer kijkt me aan en begint te lachen. Daarna hadden we een prima gesprek. Veel van elkaar opgestoken.

erik Hij zit toch niet aan je, die dikke viezerik?

klaske Hoe kom je daar nou bij! Heb ik eindelijk iets gevonden wat me interesseert, maak jij er gelijk iets vies van!

Ze loopt kwaad af.

erik *roept haar na* Sorry.

Hij zucht en pakt nog een boterham. Marta komt binnen, wat simpeler en netjes gekleed.

marta Is er nog koffie?

Erik haalt zijn schouders op.

marta Je kan best even opstaan en een kop koffie voor me inschenken.

erik *gaat door met smeren van boterham* Jij bent laat vanochtend.

marta Vrijdagochtend, dan begin ik wat later.

erik O ja, het is alweer vrijdag.

marta Lijken alle dagen op elkaar?

Erik knikt. Hij blijkt de boterham voor zijn moeder gesmeerd te hebben, geeft die aan haar.

marta Dank je.

Ze gaat even zitten en kijkt haar zoon aan.

erik Ja, ik weet het... ik moet wat met mijn leven doen, ik weet het!

marta Goed dat jij het weet.

erik Er is geen werk. Ik ben overal te oud voor. Voor de domste dingen heb je een diploma nodig!

marta Zullen we het daar vanavond over hebben?

erik *heeft er duidelijk geen zin in Vanavond?*

marta Ja, vanavond.

erik *kan er niet onderuit* Ja, is goed.

Marta geeft hem een kus, af

erik Succes straks.

Hij maakt een aanstalten om te gaan opruimen. Maar ploft dan weer op de stoel en neemt nog een boterham.

Scène 2

Sjoerdje en Rudolf staan bij de deur afscheid te nemen.

Waarschijnlijk zijn ze er al de afgelopen tien minuten mee bezig.

Rudolf houdt haar stevig vast, kust haar op de lippen, wangen, nek. Sjoerdje heeft haar ogen dicht.

sjoerdje Je moet gaan.

rudolf *gaat door met kussen* Hm.

sjoerdje Straks mis je je bus...

rudolf *kust haar* Stel je voor...

sjoerdje En dan de trein.

rudolf *blijft haar kussen* Zou zomaar kunnen.

Ze zoenen, beginnen met vrijen. Hotse staat ineens in de kamer.

hotse Dag, Rudolf.

Rudolf en Sjoerdje schrikken en nemen afstand van elkaar.

hotse Weer hier?

rudolf Dag.

hotse Bevalt het je hier?

rudolf Ja...

hotse Prachtige plek, toch?

rudolf Ja, zeker.

hotse Mooie boerderij. Mee eens, Sjoerdje?

sjoerdje Pake...

hotse *tegen Rudolf* Ik ben hier opgegroeid. Wist je dat? Ja, waar anders. Dit is mijn thuis geweest. Hier heb ik leren lopen, melken. Hier heb ik Maria mee naar toe genomen. Maria, mijn vrouw, beppe van Sjoerdje...

rudolf Ja, ja...

hotse Hier is mijn hele leven dag voor dag gekomen en verdwenen. Mijn leven. Mijn bedrijf.

rudolf Bedoelt u de boerderij?

hotse Wat anders? Boerderij, Rudolf, boerderij. En op de boerderij doen we niet aan privacy. Als je je handen niet van mijn kleindochter kan afhouden, neem je haar mee naar de slaapkamer!

sjoerdje Pake!

rudolf Vindt u het lastig, dat ik iets met uw kleindochter heb?

hotse Lastig... Varkens melken, dat is lastig.

rudolf Pardon?

hotse Ik mag je niet. Ik weet niet wat je hier te zoeken hebt, maar ik vertrouw je niet.

sjoerdje Pake, je moet naar huis! Je hebt hier niets te zoeken!

hotse Goed zo, Sjoerdje. Meteen je vent verdedigen.

Sjoerdje wil iets zeggen, Hotse laat haar er niet tussen komen, omarmt haar ineens.

Maar zal hij er ook voor je zijn als jij hem nodig hebt?

sjoerdje *omarmt nu Hotse* Pake, gaat het?

hotse Ik kan niet... *vecht waarschijnlijk tegen de tranen* Ik beland steeds in het verleden. Mooie momenten, droevige momenten, saaie momenten. Ik heb maar één vraag: heb ik het goed gedaan?

Er speelt muziek uit eind jaren vijftig. Hotse neuriet de melodie mee.

Ik zag haar voor het eerst op een feest in de polder. Mijn broertje werkte daar al twee jaar, in de hoop op een eigen boerderij. Ik had mijn heit met mijn jongste broer achtergelaten en ging daar werken. Dat nieuwe land, daar kon je geen weerstand aan bieden. sjoerdje Wilde je deze boerderij achterlaten?

hotse Ik had geen idee wat ik wilde. Ik was twintig. Het was hard werken, afzien. En we hadden fantastische feesten.

De muziek wordt ineens hard. Hotse loopt een kroeg/ buurthuis/ schuur binnen. Het is er warm en rokerig. Mensen dansen. Hij bestelt een biertje. En dan ziet hij Maria dansen.

Ze viel me op. Hoe ze bewoog, hoe ze haar hoofd hield. Ik weet het eigenlijk niet. Ik zag haar dansen. Ze danste met een vent met smalle schouders. Ik had van mijn leven nog nooit gedanst.

Hotse loopt op het dansende paar af. Schuift de Verloofde aan de kant, en blijft met Maria dansen. De Verloofde roept iets kwaads, wil Hotse slaan, Hotse maakt beweging alsof hij een vervelende vlieg van zich afjaagt. Maria is overdonderd, stopt het dansen en loopt het café uit. Hotse geeft de Verloofde een duw, zodat hij valt en volgt Maria naar buiten.

Wacht!

maria Kom niet dichterbij!

hotse Excuses dat ik je dans met die dunne vent verstoorde.

maria Die dunne vent is mijn verloofde!

hotse Verloofde?

maria Ja, verloofde.

Ze wil terug het café in, Hotse verspert haar de weg.

hotse Ik ben Hotse.

maria Laat me met rust, Hotse.

Hotse glimlacht dom.

hotse Je noemde mijn naam.

maria Ga opzij.

Hotse maakt een stap opzij. Ze opent de deur, net op dat moment stormt haar Verloofde naar buiten. Hij wil Hotse aanvallen, Maria houdt hem tegen. Fluistert tegen hem dat die vent gek is. Ze gaan samen naar binnen. We zien Maria hem tot rust brengen en ze dansen weer samen.

hotse Ik dacht verloofd, maar nog niet getrouwd. En toen dacht ik, lieve heer, ik hoop dat ze katholiek is.

sjoerdje *met beetje bewondering* Had je beppe van een ander afgepakt?

hotse Tja.

rudolf Is dit de reden dat u me niet mag? Omdat ik niet katholiek ben?

hotse Vroeger had ik je geloof de schuld gegeven. Nu voel ik dat er iets niet aan je klopt. Ik weet het gewoon. Als je Sjoerdje kwetst, krijg je met mij te maken.

sjoerdje Pake, bemoei je met je eigen zaken.

rudolf Die heeft hij niet meer, eigen zaken. Toch, Hotse?

hotse Hoe durf je...

rudolf Ik zou Sjoerdje nooit pijn willen doen. Maar daar kan ik geen garantie op geven.

Dat is het risico dat je neemt als je van iemand houdt. Je kan gekwetst worden. Willen we niet. Nooit.

Hij omarmt Sjoerdje, geeft haar demonstratief een kus.

rudolf Zien we elkaar vanavond?

Sjoerdje knikt.

rudolf Dan kom ik vanavond terug.

Hij gaat weg.

hotse Praatjesmaker.

Sjoerdje glimlacht.

hotse Wat sta je te lachen?

sjoerdje Hij zei dat hij van me houdt.

Jaren vijftig. In de polder. Hotse ziet Maria lopen. Rent achter haar aan.

hotse Maria!

Maria stopt even, kijkt om en loopt dan sneller verder. Hotse rent achter haar aan. Haalt haar in.

maria Hotse, ik ben niet geïnteresseerd.

hotse Je hebt mijn naam onthouden! Wacht, niet weg lopen. Kijk me even aan. Ik wil alleen dat jij me even aankijkt. ... Dat is spannender dan ik dacht... wat ik wilde zeggen...

maria Zwijg dan even en laat me kijken.

Hotse doet zijn ogen dicht. Maria loopt om hem heen. Ze is klaar met 'kijken'. Ik heb naar je gekeken.

hotse *nog steeds met ogen dicht* Je hebt me bekeken.

maria Is er een verschil?

hotse Ja. *doet zijn ogen open* Als je naar me zou kijken, echt kijken, zou je zien dat ik je man ben. Zoals ik gisteravond in de dansschuur zag dat jij mijn vrouw bent.

Maria lacht.

En ik zag nog meer. Ik zag dat ik hier niets te zoeken heb, op deze nieuwe grond. Ik moet terug naar Friesland. Ik ga de boerderij van mijn heit overnemen. We trouwen. Krijgen kinderen. Stuk of zes, zeven. En we leven samen zolang het ons gegeven is op de boerderij die nu nog van mijn heit is. Ik weet dat jij dat ook voor je ziet.

Maria wil iets zeggen, maar weet niet wat.

hotse Ik leer dansen. We gaan samen op de dorpsfeesten dansen. Schaatsen in de winter.

maria Ik kan niet schaatsen.

hotse Ik leer je schaatsen.

maria Ik ga kijken hoe jij schaatst. Ik zal naar jou kijken, Hotse.

hotse Vond mijn naam altijd stom. Maar als jij hem uitspreekt, vind ik hem best aardig klinken.

maria Hotse, Hotse, Hotse.

hotse Kom mee naar Friesland.

maria Ik ben verloofd.

hotse Verloofd, maar niet getrouwd.

maria Ik heb beloofd met hem te trouwen.

hotse Beloof het mij! Nieuwe belofte gaat boven de oude.

maria Dat kan niet. Dit is niet goed. Ik ken je niet. Ik moet niet met je praten.

Ze rent weg.

hotse Ik ga je niet met rust laten! *weer in het nu* Ik kon haar niet met rust laten, Sjoerdje.

Scène 3

Pier werkt in de tuin. Erik komt aanfietsen. Pier tilt iets zwaars op.

erik Pake, niet doen! Je had even op mij moeten wachten!

pier Ik kan niet op je rekenen, Erik. Had gisteren de hele dag op je gewacht. Vorige week zaterdag zouden we op tijd beginnen, was je er pas na enen, nadat jij je roes had uitgeslapen.

erik Het spijt me...

pier Jij bent geen kind meer! Kijk naar jezelf! Een volwassen vent! Groot, sterk, knap! En je doet niets anders dan zuipen, blowen en slapen.

erik Ik blow niet meer.

pier Wat een opluchting.

Hij gaat door met werken.

erik Mag ik meehelpen?

pier Je weet wat er moet gebeuren.

Erik pakt gereedschap en gaat aan het werk.

erik Ik begrijp niet hoe mensen kunnen werken, studeren, gezinnen hebben en dan ook nog gelukkig zijn. Waar halen ze de motivatie vandaan?

pier Misschien zijn ze niet gelukkig.

erik Precies! Kijk naar mijn ouders. Werken, werken, werken. Ze zijn er ook nog altijd voor ons geweest. Voetbalwedstrijden,

verjaardagen, dorpsfeesten. Ze zijn er altijd. Op de passende manier gekleed, in de passende stemming.

pier Klinkt als goede ouders.

erik Ik heb ze nooit lol zien maken. Zomaar zonder doel op de bank hangen, slappe lach hebben, een avond naast elkaar in de tuin zitten en niets doen... Zelfs in de kerk... nooit even stil zitten na de preek, nadenken over wat er gezegd is. Meteen opspringen, helpen met koffie... Hoe vaak hebben we niet op zondagen allerlei mensen aan tafel gehad: ontroostbare weduwen, kinderen uit gescheiden families, Bosnische vluchtelingen, zieke kinderen uit Tjernobyl... We hebben ze een maaltijd geserveerd. We hebben ze, waarschijnlijk voor de zoveelste keer, hun verhaal doen vertellen. En we hebben gedacht goh, wat hebben die mensen het zwaar en wat doen wij het allemaal goed.

pier Dan moet jij het beter aanpakken!

erik Hoe? 'Geen diploma en geen relevante werkervaring.' Ik wil er gewoon zijn. Zoals jij. Ik wil meer op jou lijken. In de ochtend opstaan als ik uitgeslapen ben en dan bedenken wat ik die dag wil doen. In de tuin werken, voor de hele buurt koken. Of gewoon voor me uitstaren. En als ik dan iemand tegenkom die het zwaar heeft, zal ik zeggen: je mag een tijdje bij me wonen. Zolang als je nodig hebt. En je hoeft niets.

Hotse komt aanlopen. Hij heeft een pak met oude brieven en dagboeken in handen.

hotse Pier...

pier Ga naar huis, Hotse.

hotse Laat me even...

pier Niet nu, Hotse.

hotse Ik wil gewoon even met je praten.

pier Hotse, jij hebt niets met mijn leven te maken.

hotse Maar jij wel met het mijne! Ik moet weten wat er precies gebeurd is. Waarom had Griet mij niets verteld? Ik heb wat brieven van Griet aan Maria gevonden. Waarom nam ze Maria wel in vertrouwen?

pier Ik ben nu aan het werk met mijn kleinzoon. Ga naar huis, Hotse.

hotse *leest uit een brief* 'Je weet dat ik ervoor had gekozen het kind van Pier en mij weg te laten halen. Daarom kan ik geen kinderen meer krijgen. Pier wilde alsnog met mij trouwen, maar wat heeft een vrouw als ik een man nog te bieden.'

pier Praat met je zus. Vraag haar waarom ze jou al die jaren niet in vertrouwen wilde nemen.

Hotse verliest toch zijn zelfbeheersing. Vanuit wanhoop vliegt hij Pier aan. Pier ziet het niet aankomen, valt ineem op de grond. Hotse schrik hiervan, springt op.

hotse Gaat het?

Erik rent naar zijn pake toe, pakt hem vast.

erik Pake, gaat het?

pier Hotse, ga naar huis. Neem een hond, of twee. En laat me met rust.

hotse Pier, het spijt me...

pier Ga nou.

Hotse loopt weg. De brief die hij net las is gevallen en blijft liggen op de grond. Erik probeert Pier te helpen met opstaan.

pier Laat me even zitten, Erik. Ik wil even zitten.

erik Had jij vroeger iets met Griet?

pier Ja. Nog lang voor ik je beppe kende.

erik Hield je van Griet? *geen antwoord* Hou je nog steeds van haar?

pier Erik...

erik Hij heeft één van de brieven laten vallen!

Erik opent de brief en begint te lezen.

pier Niet doen, Erik. Geef die aan mij.

Erik geeft Pier de brief.

pier We hebben het hier niet meer over. Begrepen? Kan ik op je rekenen?

erik Ja... ja, je kan op me rekenen. *komt naast hem zitten*

pier Probeer niet op mij te lijken. Ik ben een onzichtbare man. Niet op mij gaan lijken, Erik.

Scène 4

*Eind van de middag. David en Klaske zitten in een café. Ze lachen.
David drinkt donker bier, Klaske rivella.*

david Ik kom heel wat types in mijn werk tegen, maar dit sloeg alles! *neemt nog een slok* Ik heb eigenlijk nog steeds geen idee wat die man wilde... zit die eerst een uur lang over een verbouwing van de stallen te wemelen *begint te lachen* en als ik dan zeg... welk doel dient de verbouwing... kijkt hij me aan of ik Chinees spreek!
klaske *lacht mee* Ik dacht dat het aan mij lag! Die man had nog geen drie zinnen gezegd, of ik viel in slaap! En dan steeds dat eins - eigenlijk na elke zin!

david Ja, dat heb ik ook nog nooit eerder gehoord. *drinkt zijn bier op* Eins - eigenlijk kan ik helemaal niet tegen drank. Maar ik lust er wel nog eentje. Pfff... dit is me een weekje geweest. Wat neem jij?

klaske Ik hoef niets.

david Nou, ik nog zo'n... hoe heet het? Palmpje. Eins - eigenlijk.
Er wordt nog een palmpje gebracht.

Proost! Sjabbat shalom, of is het daar nog te vroeg voor? Nou ja, dan maar gewoon proost.

klaske Proost! Mijn beppe vroeg me laatst of ik al een keer sjabbat met je mocht vieren.

david Vroeg Jeltje dat?

klaske Ja.

david Als ik echt sjabbat zou vieren zouden jullie als niet joden daar niet bij mogen zijn.

klaske Vreemd, he? Dat een onderdrukt geloof zo anderen kan uitsluiten.

david Uitsluiten - dat doen de mensen. Blijkbaar doen we het graag.

klaske Ik geloof dat mensen van nature goed zijn.

david Oh ja? *drinkt nog wat* Gelooft je moeder dat ook?

klaske Hoezo?

david Ik vraag me af of je dit oprecht kan denken als je jaren in het onderwijs werkt. Zouden al die anti-pest programma's op scholen nodig zijn als de mens van nature goed en aardig was?

klaske Mijn mem zei laatst ook zoiets.

Dat zelfs kleine kinderen al iets donkers in zich hebben.

Verschrikkelijk dat ze dat zei.

david Waarom is dat verschrikkelijk?

klaske Ze had ook nog gedronken die avond.

david Vond je verschrikkelijk wat ze zei of dat ze dronk?

klaske Beide.

david Dat komen wij toch ook voortdurend tegen, die donkere kant. Hebzucht. Kosten wat het kost groeien, ook al gaat twee derde van de wereld eraan.

klaske Dat zijn volwassenen! Die zijn vakmatig verkeerd geïnformeerd, beïnvloed door de omgeving, bang dat ze zich niet met anderen kunnen meten.

david Nu zeg jij zelf verschrikkelijke dingen.

Je kijkt op hen neer.

klaske Helemaal niet!

david Je gaat ervan uit dat ze jouw advies zullen volgen nadat ze uitleg van je krijgen.

klaske Ik ga met mensen in gesprek. En dat doe jij ook! We willen een wereldramp voorkomen, we willen het een beetje helpen te voorkomen.

david Wat is voor jou de echte reden om dit werk te doen? Ja, de wereld verbeteren. Dat wil ik ook. Maar als je echt diep in je ziel durft te kijken, wat is je drijfveer? Bij mijzelf kom ik uit op ijdelheid. Ik vind het bijvoorbeeld geweldig om met zo'n jonge meid als jij te werken. Ik voel me er ook jonger van worden. En men ziet mij als tegendraads. Ik krijg veel complimenten. Voor sommigen ben ik zelfs een of andere bron van inspiratie, omdat ik na zoveel jaar zomaar van richting durfde te veranderen! Zie je het voor je, ik als bron van inspiratie? Een muze in rose doorschijnend jurkje!

klaske Ik dacht dat je echt tot andere inzichten was gekomen.

david Dat is ook zo, dat is ook gebeurd. Het ene sluit het andere niet uit. Ik wil echt iets veranderen, wil op zoek naar nieuwe mogelijkheden voor de landbouw. Maar het doet me vooral voor mezelf goed dat ik dat doe, dat ik zo vooruitstrevend bezig ben. Een mens is een gecompliceerd wezen, we handelen in vele werkelijkheden tegelijk.

klaske *na een stilte* Ik wil het met je hebben over mijn salaris.

david Aha! Nu komt jouw andere werkelijkheid tevoorschijn.

klaske Er is niets donkers aan voor jezelf opkomen. Ik wil het daar nu niet over hebben. Ergens volgende week. Dat je het weet.

david Dan gaan we eerst sjabbat vieren. Bel je beppe maar op. Jij en Jeltje zijn vanavond mijn gasten. Ik maak een voortreffelijke sjabbat maaltijd voor jullie. Met kip, goede rode wijn. Kaarsen, gebeden - jullie krijgen het hele circus!

Scène 5

Schoolplein van de school van Marta. Griet staat daar of ze op iemand wacht. Marta loopt haastig voorbij.

griet Marta, hoi, hoe gaat het?

marta Ah, Griet... ja, goed, drukke dag, zoals altijd...

griet Fantastisch, hoe je het allemaal doet. Zo'n school, hoe jij het in een jaar een nieuw leven hebt ingeblazen. Ik krijg wat mee van de zijlijn. Wat zal je mem trots op je zijn.

marta Dat is ze ook. Dat zegt ze vaak genoeg.

griet En je heit?

marta Ja, mijn heit...

griet *praat steeds sneller* Vrouwen als jij... dat had in mijn tijd niet gekund. Je had nooit een man kunnen vinden die het prima vond dat je bleef werken. Ik was altijd blijven werken, op de boerderij en in het huishouden van Hotse. Later zo'n beetje op alle kinderen van het dorp gepast. Maar ja, ik had zelf geen gezin. Dus dat was makkelijk. Jij doet alles. En dat doe je goed. Dat hoor je tegenwoordig vanzelfsprekend te vinden. Maar ik vind dit bijzonder. Mooie jurk heb je aan, staat je goed... Ik weet nog hoe jij voor het eerst bij ons over de vloer kwam. Je was een jaar of zestien. Keek een beetje voorzichtig. Of bang. En ik dacht, dit is de dochter van Pier. En ze is bij ons op bezoek. Ze is verliefd op de beste vriend van Jabik.

Ik zag Jabik naar je kijken, met je praten.

Ik dacht, stel dat Jabik en jij op elkaar verliefd zouden worden...

Het is goed, mijn leven is goed. Maar soms, dan denk ik... waarom?

Ik kan niet stoppen met praten, het spijt me. Ben licht in mijn hoofd. Misschien moet ik even gaan zitten. Er is iets aan de hand met Hotse. Heb jij het gehoord? Hij heeft met Pier gevochten. Ja, met je heit. Had je heit niets gezegd? En je mem? Nee, je mem zegt niets. Jeltje zwijgt als de beste. Ik denk dat ik duizelig ben. Ik zie alles draaien. Is dat duizelig zijn?

Griet omarmt Marta, houdt zich aan haar vast. Marta omarmt Griet.

marta Rustig, rustig. Het komt allemaal goed. Ik roep zo iemand.

griet Het spijt me. Mijn benen voelen raar.

marta Maak je niet druk. Het komt goed.

Marta kijkt om zich heen. Het schoolplein is leeg.

marta Gewoon blijven ademen. Rustig blijven ademen.

griet Fijn dat jij nu bij me bent. Wat wordt het donker.

marta Griet, hoor je me? Griet, blijf praten. Blijf bij me, Griet.

griet Ja, Maria. Ik blijf bij je. Waar zou ik heen moeten? Ik ben dol op kleine Jabik. Maak je geen zorgen, Maria...

marta *roept* Help! Iemand! Bel een dokter! Help!

Scène 6

Rudolf, Siep en Sjoerdje zitten op een muurtje.

rudolf En wat deden jullie dan verder?

sjoerdje Gewoon, zitten, kletsen.

siep Sjoerdje heeft hier aan iedereen verteld hoe ik ben. Dat was hier, toch Sjoerdje?

rudolf Iedereen van het dorp?

siep Van ons groepje. Kinderen met wie we bij het muurtje speelden.

rudolf Wat had je gezegd?

sjoerdje Moet dat nou?

siep Hij mag het weten.

sjoerdje Nou ja... dat Siep lichtelijk verstandelijk beperkt is. Dat het niet betekent dat hij dom is.

siep Ik ben niet dom. Wel in sommige dingen.

sjoerdje Maar dat zijn brein anders werkt. Soms wat trager. En dat hij meer zekerheid nodig heeft dan de meeste van ons. Daarom vraagt hij altijd waar iedereen is.

rudolf Begrepen de anderen dat?

siep We hadden daarna een open verstoppertje gespeeld. Iedereen rende door het veld, probeerde zich achter elkaar te verstoppen en ik riep hardop waar iedereen was.

Hij moet lachen.

En Sjoerdje had toen met een jongen gekust.

rudolf Oh ja?

siep Ja, hij was verliefd op Sjoerdje. Iedereen was verliefd op Sjoerdje.

rudolf Ik heb dus veel concurrentie hier?

siep Ja!...

sjoerdje Siep, hou op! *tegen Rudolf* Vind je dit vervelend om te horen?

rudolf Ik vind dit vleierend. Heb dus het mooiste meisje van het dorp kunnen krijgen!

Rudolf en Sjoerdje beginnen weer te zoenen.

siep Nee, niet weer zoenen! En niet zo dicht bij mij!

sjoerdje Ik moet nu echt achter de boeken.

Ze loopt weg. Rudolf en Siep zitten op het muurtje.

rudolf Je kan dit hier dus nooit overnemen.

siep Nee.

rudolf Vind je het erg?

siep Ik mag wel altijd hier blijven wonen.

rudolf Vind je heit het erg?

siep Mijn heit heeft gezegd dat ik altijd hier mag blijven wonen.

Meike loopt langs.

meike He, Siep. Nog steeds op het muurtje?

En jij bent?

rudolf Rudolf.

Hij springt af van het muurtje en gaat door zijn enkel. Hij valt.

meike Gaat het?

rudolf Eh... ik weet het niet.

meike Jij bent die van Sjoerdje, toch?

Ze trekt hem overeind.

rudolf Au!

meike Je hebt toch niet je enkel gebroken!

Door van een muurtje te springen!

rudolf Nee hoor. En jij bent?

meike Meike.

siep Meike is de dochter van Wobbe en Marta.

rudolf Iedereen kent hier elkaar!

meike Ja, en we houden elkaar in de gaten.

Ik kan aan je lippen zien dat je laatste dagen heel wat afgezoend hebt!

Siep moet hard lachen.

rudolf Ik heb gewoon van die lippen.

meike Oh ja? Even kijken.

Ze loopt naar hem toe en geeft hem een kus op zijn lippen.

Inderdaad. Zoenlippen. Ik zal tegen Sjoerdje zeggen dat ze een goede keuze heeft gemaakt.

Meike loopt weg.

Scène 7

Jabik zit even koffie te drinken, vlak voor het melken. Yfke komt binnen.

yfke Ik was in slaap gevallen! Waarom doen we dit niet vaker? Even een half uurtje slapen. Zo fijn... Dat moet je ook een keertje doen, in plaats van in de middag koffie drinken.

jabik Ik kan niet zonder koffie.

yfke Probeer het... ontspan je...

jabik Je lijkt wel Hotske.

yfke Probeer het nou!

jabik Heeft ze vanuit Amerika yoga-oefeningen doorgebleept?

yfke Ik heb het niet over zweverig gedoe van je zusje. Doe je ogen even dicht. Je hebt nog even. Siep zit weer bij je heit.

jabik Als mijn heit maar geen onzin...

yfke Onze Siep vermaakt zich prima. Sjoerdje zit achter de boeken.

jabik Dat is dan voor het eerst sinds maanden.

yfke En wij hebben even tijd.

Ze gaat naast Jabik zitten, doet haar ogen dicht. Ze zitten dicht tegen elkaar aan. Spannend? Onhandig?

jabik *met ogen dicht* Voelt of ik spijbel.

yfke Ik word ook een beetje zenuwachtig. Maar leuk zenuwachtig.

Marta en Griet komen binnen. Marta ondersteunt Griet.

griet Ja, dank je. Dank je, lieverd.

Ze wil zelf lopen, wankelt weer. Marta vangt haar op. Jabik en Yfke snellen naar haar toe, begeleiden haar naar een stoel.

yfke Griet, gaat het?

jabik Wat is er gebeurd?

griet Ja, het gaat. *lacht* Wat een aanstellerij, he?

marta Ze werd niet lekker. Duizelig. Wilde geen dokter.

griet Wat kan de dokter doen? ‘Rustig aan, mevrouw, genoeg water drinken.’ Dit gaat zo over. Dit gaat echt zo over.

Yfke pakt Griet haar hand. Griet kijkt even Yfke aan, aait haar over gezicht.

Ik wilde naar jullie toe. Ik wilde hier zijn.

yfke Zal ik wat voor je maken? Thee?

Griet knikt.

yfke Marta? Wil jij iets?

griet Marta, ik heb je van je werk afgehouden. Het spijt me. En dank je. Ga maar, ik red me hier verder.

marta *gaat zitten* Ik blijf nog even. Thee, lekker.

Jabik knielt naast Griet.

jabik Tante, ik moet...

griet Ja, jij moet gaan. Ik zie je straks. Koeien hebben er schijt aan of iemand ziek wordt. Letterlijk en figuurlijk. Heel veel koeienschijt. Wat hebben wij veel koeienschijt in ons leven gezien, niet? Oh, word weer duizelig van het lachen. Nou, niet lachen dus. Ga maar, lieverd. Er wordt hier goed voor me gezorgd.

jabik Ik zie je straks.

Jabik loopt weg.

griet als Jabik bijna bij de deur is Grappig, ineens is het of ik weer thuis ben bij mijn ouders... Mijn mem...

Ze wijst naar Yfke.

...staat te koken. En ze neuriet erbij. Mijn mem kon zo mooi zingen.

Yfke begint te neuriën, wordt de moeder van Griet.

En mijn heit is op weg naar het melken.

Dat duurde toen een stuk langer. Hij had minder koeien, maar het melken duurde langer.

yfke als moeder van Griet Hier, schat, glas warme melk.

griet Dank je, mem. Heit, mag ik mee melken?

jabik als vader van Griet Over een jaartje, Grieteke. Nog ietsie-bietsie groeien en dan mag je mee melken. Waar is je broer?

griet Hotse ging bij de nieuwe burens kijken.

yfke Die jongen heeft geen moment rust.

Hotse komt binnen, hij is een jaar of tien.

Een druk jongetje.

hotse Mem, heb je de nieuwe mensen gezien! Ze zijn zo vreemd, mem. Ze hebben geen kinderen. En ook geen koeien. De vrouw vond het hier raar ruiken. En volgens mij is ze bang voor koeien! Ik vroeg waar hun ouders waren. De andere jongens bleven op afstand naar ze kijken, maar ik ben met ze gaan praten, mem. De man zei dat ze geen ouders meer hadden.

En de vrouw begon te huilen. De man is klein, heit, veel kleiner dan jij. Hij heeft de grootste ogen die ik ooit gezien heb. Groot en

zwart. Ik heb met ze gesproken, net, als enige. En toen de vrouw begon te huilen, toen ben ik weg gegaan.

jabik *als vader van Hotse* Hotse...

hotse Ja, heit...

Hij heeft duidelijk geen zin om te melken.

Mag ik ook warme melk?

jabik *streng* Hotse...

hotse Ja...

griet Hier, neem een slokje van mij.

Hotse houdt de beker met beide handen vast. Terwijl hij drinkt, aait Griet hem een paar keer over zijn hoofd en zijn gezicht, zoals kleine zusjes dat kunnen doen. Hotse rent naar de stallen. Jabik verlaat achter hem aan de keuken.

griet *weer haar eigen leeftijd* Dat geouwehoer van heit bij het melken, dat vond Hotse niets. Hij was de eerste in de buurt die een melkmachine aanschafte.

Yfke (als zichzelf) zet een pot thee op tafel.

griet Ik heb jullie wel laten schrikken, meisjes. Dat zie ik. Zit er niet over in, Yfke. Maak je geen zorgen. Kan gebeuren, even licht in het hoofd. Ik ben geen twintig meer. Marta, lieverd, wat kijk je streng.

marta Hebben Hotse en Pier gevochten?

griet *weet niet meer dat ze het verteld heeft* He... dat weet ik niet, is dat zo?

marta Dat vertelde je.

griet Mensen praten...

marta Griet, hoe goed ken je mijn heit?

griet Ja... gewoon... van het dorp. Toen we jong waren gingen
katholieken en hervormden niet veel met elkaar om.

ongemakkelijke stilte

marta Excuses, Griet. Ik haal me van alles in het hoofd. Wat fijn om
zomaar thee met elkaar te drinken. Kan ik nog even blijven?

yfke Ja, natuurlijk.

griet Marta, ik heb van je heit gehouden. Lang geleden, toen we
jong waren. En je heit hield van mij.

akte 3

Scène 1

Meike loopt het huis van haar pake en beppe binnen (van Jeltje en Pier). Ze roept een paar keer naar ze. Ze ziet wat papieren en boeken op tafel liggen, gaat erin snuffelen. Eerst ziet ze een paar schriftjes van beppe met daarin grammatica oefeningen, ze leest wat zinnen hard op, moet erom lachen. Dan komt ze bij een ander stapeltje. Een oude foto van Griet, wat brieven, waaronder ook een brief die Hotse had laten liggen. Meike gaat met al die spullen op een stoel zitten en verdiept zich erin. Pier op, met nog meer papieren, fotoalbum etc. Hij ziet Meike zitten.

pier En, wat vind je ervan?

meike Oh, sorry, pake, sorry. Het lag er...

pier Wat vind je ervan?

meike Mooi handschrift. Jullie beiden.

pier Wat vind je van haar?

meike Ze kijkt stoer. Ik had geen idee dat mijn pake een Romeo is geweest. Zit je altijd haar brieven te lezen als beppe van huis is? Je leven lang stiekem naar haar foto kijken zodra je alleen bent? 'Ik ben een saaie oude man, maar honderd jaar geleden was ik verliefd!'

pier Ik hield van haar.

meike Waarom ben je dan niet bij haar? Je weet toch waar ze woont? Bel even aan. Misschien wil ze mee naar een spannend 65+ uitje! Kunnen jullie elkaars hand vast houden terwijl jullie tussen andere bejaarden in een bus zitten. Lekker mijmeren over hoe jullie leven had kunnen zijn.

pier Meike, je beppe en ik, we hebben het goed.

meike Er zit nog net geen spinnenweb tussen jullie in. Jullie leven zoals het hoort, zoals jullie denken dat het hoort. Maar dat hoort juist niet! Ouderdom is geen excuus om niet te leven! Zelfs in zo'n gat als het onze! Voluit leven totdat je vanzelf maar ergens van uitputting in slaap valt, zonder kracht om over consequenties van je avonturen na te denken! En zo je leven lang! Dit is hoe het hoort!

Erik komt binnen, waarschijnlijk van de zolder. Hij draagt een doos met oude stoffige papieren, fotoalbums etc.

erik *terwijl hij binnen komt* Pake, volgens mij heb ik nog meer gevonden. Veel familiekiekjes van toen mem nog klein was. Die jood op klompen staat er ook soms op. Maar ook wat dingen van voor je huwelijk.

meike Ah, Erik, heb je een baantje gevonden? Wroeten in andermans verleden.

erik Meike, wat doe jij hier?

meike Al dat stof hier! Ik word er hartstikke allergisch van! Veel plezier met die oude zooi. Ik zal 's thuis even checken wat voor tv programma onze heit op vrijdagavond kijkt. *Meike af*

erik Wat had ze hier te zoeken?

pier Laat zien, wat heb je allemaal gevonden.

Scène 2

Bij David thuis. De tafel is gedekt, er staan twee kaarsen die aangestoken moeten worden.

david Jeltje, aan jou de eer.

jeltje Aan mij?

david De vrouw moet de kaarsen aansteken.

jeltje Mag ik het doen?

david Hier mag alles. *geeft haar een lucifer doosje* Eerst wat geld in een potje voor goede doelen.

klaske Heb je een spaarpot voor goede doelen?

david Nee, maar vanavond gebruiken we daar dit lege blikje voor.

Hij doet wat munten in een blikje. Je kan gewoon de kaarsen aansteken, één voor één.

Jeltje steekt de kaarsen één voor één aan. Ze wil de lucifer uitblazen.

david Nee, niet uitblazen. Laat het uitbranden. Hier, een schoteltje. Nu wuif je zo drie keer met je handen, alsof je het licht naar je toe haalt.

Hij doet het voor, Jeltje herhaalt het.

Je legt je handen op je ogen. Je hoeft niet te zien, bedek je ogen.

Herhaal na mij:

Baruch ata Adonai,

jeltje

Baruch ata Adonai

david

Eloheinu, Melech ha'olam,

jeltje

Eloheinu Melech ha'olam

david

Asher kidshanu b'mitzvotav,

jeltje

Asher kidshanu b'mitzvotav

david

V'tzivanu l'hadlik ner shel Shabbat.

jeltje Vt... vzivanu?

david V'tzivanu

jeltje V'tzivanu

david L'hadlik

jeltje L'hadlik

david

Ner shel Shabbat.

jeltje

Ner shel Shabbat.

david Je mag je ogen openen.

klaske Deed je moeder dat ook?

david Alleen als vader niet thuis was.

Mijn vader wilde niets met religie te maken hebben. Hij was kwaad op God.

jeltje Zal ik helpen met opscheppen?

david Niet zo haastig. Eerst handen wassen. Als de handen gewassen zijn, mag niemand wat zeggen tot ie van het brood gegeten heeft. Ik kon zo snel geen juist brood vinden.

Het is dus gewoon brood, wel lekker brood.

Er gaat een teiltje met water rond, David doet voor hoe handen te wassen. Dan haalt hij doek van het brood en zegt gebed.

david

Baruch ata Adonai,
Eloheinu, Melech ha'olam,
hamotzi lechem min Ha'aretz.

David breekt brood, dept stukjes in zout, geeft aan Klaske en Jeltje en neemt zelf ook.

david Nu mogen we eten.

jeltje Bete avon. Had ik opgezocht.

david Hoe staat het met je talen?

klaske Beppe is nu Arabisch aan het leren.

jeltje Je hoort die taal zo vaak op het nieuws tegenwoordig. Ik vind het mooi klinken.

david Ik begrijp nooit hoe een taal mooi kan klinken. Spreekt een mooie vrouw een taal, vind ik het meestal mooi om naar te luisteren.

jeltje Dus al die talen die jij spreekt heb je aan mooie vrouwen te danken?

david Zoiets. Behalve mijn moedertaal. Dat wilde de mooiste vrouw in mijn leven me niet leren. Jiddisch. Heeft mijn moeder nooit tegen me gesproken. Mijn vader ook niet. De taal van ellende, van

de tijd van vernedering. Die taal is door joden zelf gedood en begraven. Nederlands, dat was de taal van de toekomst. En Engels, de taal van onze bevrijders. Mijn ouders vonden het belachelijk dat ik als jongetje met andere kinderen Fries sprak.

Daar zat volgens hen geen toekomst in. Ze hebben niet meegemaakt dat ik juist met dank aan het Fries mijn eerste serieuze baan kreeg. Het is Sjbbat, we moeten meer wijn drinken. jeltje Dank je wel, David, dat we met je Sjabbat mogen vieren. david Ik vind het gezellig met jullie te eten. Dus dank dat jullie er zijn.

klaske Zie jij Nederlands of Fries niet als je moedertaal?

david Jawel. De taal van de vijand is mijn moedertaal geworden.

klaske Ben ik je vijand?

david Niet alles serieus nemen wat ik zeg.

De joden in Europa spreken alleen nog Pools, Duits, Russisch, Italiaans, Nederlands.

Dat waren ooit talen van de vijand. De gruwelen van vroeger zijn verdwenen en daarmee ook onze taal. Ben ik nog een jood te noemen? Ik geloof niet, spreek geen Jiddisch, heb nooit voor pogroms moeten schuilen. Ben ik nog met mijn voorouders verbonden? Stel, ik kom nu mijn opa of mijn overgrootvader tegen en ze willen me een goeie mop vertellen... Ik zou die mop niet verstaan. Zoveel regels, wetten en restricties om je eigen identiteit te behouden en zie waartoe het geleid heeft.

jeltje Het joodse volk blijft een bijzonder volk. Die identiteit kan niet verloren gaan.

david Jeltje, je bent hier toch niet omdat Jezus uit een joodse vrouw geboren is?

jeltje Dit is wel een van de redenen om het joodse leven te leren kennen en te respecteren.

david Dat hoef je bij mij niet te zoeken, het joodse leven. Wel een leven dat al een hele tijd met dat van jou verbonden is. Als kind kon ik nooit kiezen of ik met mijn eigen moeder of met jou wilde trouwen. Ik vond je haar zo mooi als je op zondag naar de kerk ging. Ik vroeg mijn moeder weleens of ze der haar ook zo wilde doen. Ik heb jaren bij jullie op de boerderij gewerkt. Heb je dochter van een kleuter tot prachtige vrouw zien opgroeien. Je man heeft het meest bepalende advies in mijn leven gegeven. En je kleindochter heeft mijn leven weer omgegooid en nu werk ik met haar. Dus onze levens zijn al jaren verbonden. Een soort van familie. Dat maakt jou ook een beetje joods.

jeltje Doe niet zo mal!

david Ja, Jeltje de Vries... net heb je ook nog Shabbat zegging ontvangen. Pas op, straks word je Yentl.

jeltje Schenk mij nog wat wijn in.

david Jij ook, Klaske?

klaske Ik vind wijn niet lekker. Begrijp niet hoe jullie het drinken.

david Ga jij dan aan de spa en wij joden gaan aan de wijn.

Scène 3

Jabik is net klaar met werken. Staat even buiten te roken. Hotse loopt uit zijn huis naar buiten, vergezeld door Yfke, die een tasje vasthoudt.

jabik *tegen Yfke* Is Griet al naar huis?

yfke Ja, ze voelde zich beter. Marta is met haar mee gegaan.

hotse Wat was er met Griet?

jabik Oh, ze was even niet lekker.

yfke Duizelig geworden, ergens buiten. Marta was toevallig in de buurt.

hotse Dan ga ik zo bij haar langs.

yfke Ze wilde even alleen zijn.

hotse Griet heeft liever niet dat ik er voor haar ben.

jabik Wat zegt heit nou?

hotse Ze draagt haar leven liever alleen. Ik ben er voor jullie. Ik ben er altijd voor jou, Jabik, dat weet je toch?

Jabik weet niet zo goed waar dit vandaan komt.

yfke Volgens mij had ze meer last van wat herinneringen dan dat er iets fysieks met haar aan de hand was.

jabik Herinneringen?

hotse Wat voor herinneringen?

yfke We maken het nu groter dan het is. Veel plezier met pannenkoeken.

hotse Ja, ja, anders worden ze koud. *loopt weg*

jabik Gaan jullie pannenkoeken eten?

hotse Ja, Siep is zich aan het voorbereiden.

yfke Vergeet zijn koksmuts niet!

hotse Ja, inderdaad. *pakt het tasje van Yfke* Ik ga morgen bij Griet kijken. Herinneringen kunnen onder je huid kruipen. *af*

jabik Wat voor herinneringen?

yfke Liefde.

jabik Nou, best leuk om aan terug te denken! *omarmt Yfke* Ik schrok wel even toen ik haar zag. Ze zag er zo kwetsbaar uit. Je weet dat het op een gegeven moment kan gebeuren, maar ik moet er nog niet aan denken.

yfke Ik ook niet.

jabik Alles moet blijven zoals het is. *even stil* Alles mag nog even blijven zoals het is.

yfke Alles is zoals het is.

Ze staan tegen elkaar aan, beginnen te zoenen.

Scène 4

Siep en Hotse dansen.

hotse Gewoon naar de muziek luisteren.

siep Ja, dat doe ik. Dit kunnen we goed, pake.

hotse *stopt met dansen* Even op adem komen.

siep Zijn jullie getrouwd nadat jij leerde dansen?

hotse Ja, zoiets. *moet lachen*

siep Ik vind het leuk als pake lacht. Ik lijk op pake. Ik lust ook geen vis. En ik lach ook.

hotse Ja, we lijken op elkaar!

siep Sjoerdje zei dat pake romantisch is. Ben ik ook romantisch?

hotse Als je ooit verliefd wordt, word je ook vanzelf romantisch.

siep Zijn Sjoerdje en Rudolf nu ook romantisch?

hotse Ja. En ze kijken dom uit hun ogen.

siep En die eerste verloofde van beppe? Was hij ook romantisch?

We zien Maria in haar huis in De Achterhoek.

In de hoek staan koffers en gepakte spullen.

Haar ex-verloofde komt binnen. Hij is aangeschoten. Een paar vrienden staan achter hem.

verloofd Zo, klaar voor vertrek?

maria Wat kom je doen?

verloofd Ik kom je uitzwaaien.

maria Ik wilde je niet kwetsen.

verloofd Je hebt me belachelijk gemaakt.

Het hele dorp lacht me uit.

maria Het spijt me.

verloofd Heb ik je ooit verkeerd behandeld?

maria Nee.

verloofd Waarom heb je me dan voor die Friese boer ingeruild?

maria Liefde kan je niet afdwingen.

verloofd Maar wel waar je recht op hebt! Jongens!

Er komen een paar vrienden van de verloofde binnen. Ze pakken Maria vast en leggen haar op de grond.

maria Niet doen, alsjeblieft, niet doen!

verloofd Ik neem alleen waar ik recht op heb!

Hij verkracht Maria terwijl zijn vrienden haar vast houden. Als hij klaar is, laten ze haar op de grond liggen en lopen weg. Maria ligt te huilen, ze verstopt zich achter de koffers. Weer in het nu. Siep is in shock.

siep Ik begrijp het niet...

hotse Jabik is mijn zoon! Ik was erbij toen hij geboren werd! Ik trouwde met Maria toen zij hem droeg! En jij bent mijn kleinkind, Siep. Wat mensen er ook ooit van zullen zeggen.

Jij en Sjoerdje zijn mijn kleinkinderen.

siep Pake, ik begrijp het niet.

hotse Siep, het spijt me. Ik had je dit nooit moeten vertellen. Ik ben een oude sukkel,
ik ben in de war...

siep Dat was niet romantisch wat die man met beppe deed...

hotse Kom, jongen, we gaan een vuurtje stoken.

Hij pakt wat oude brieven en dagboeken.

De oude troep moet weg. En dan leer ik je een andere dansje.

Vergeet dit verhaal maar.

Yfke komt binnen.

yfke Siep, het is al laat, kom maar naar huis. *Siep rent naar huis.*

Hotse, Griet ligt in het ziekenhuis.

Scène 5

Jabik loopt, weg van huis, door het dorp, langs de velden. Hij loopt langs een boom. Stopt. Geeft de boom een schop. En nog één. Beukt tegen de boom in tot hij uitgeput is. Zakt langs de boom naar beneden. Dan hoort hij een vrouwenstem roepen.

vrouwenstem Jabik... Jabik, gaat het?

Jabik springt op, kijkt om zich heen.

vrouwenstem Heb jij je bezeerd? Lieverd, wat is er?

Jabik kijkt onzeker om zich heen.

jabik Wie is daar?

stilte

jabik Mem?

Uit de verte komt een vrouw aan. Ze loopt op Jabik af. Ze vertraagt haar pas als ze dichterbij komt.

jabik Hotske?

hotske Ja... Niet verwacht?

jabik Nee. Zeker niet. Goh, wat lijkt je op...

hotske Schrik er elke keer zelf van als ik in de spiegel kijk.

jabik Ik was...

hotske In gevecht met de natuur.

jabik Ja, zoiets. Hotske, lieverd, ben je hier echt? *Hij knuffelt/ kietelt haar.*

Heb je weer een grote reis gemaakt, zusje?

hotske Ben al een paar dagen hier. In een hotel. Nam wat tijd om na te denken, of ik er zeker van ben. En daar ben ik zeker van. Het is tijd om thuis te komen. Time to come home.

tweede bedrijf

Half jaar later. Lente. Buiten is alles klaar voor een feest, Griet gaat haar verjaardag vieren. Er branden vele kaarsen. En er klinkt opzwepende oosterse muziek. Hotske danst. Sjoerdje loopt langs.

hotske Sjoerdje, lieverd, kom met me mee dansen.

sjoerdje Ik moet nog even studeren.

hotske Even dansen! Kom je alvast in de feeststemming!

Hotske probeert Sjoerdje mee aan het dansen te krijgen.

sjoerdje De feeststemming komt vanzelf, ik moet echt nog studeren... Hotske, laat me met rust!

hotske Puh... rustig maar... niet zo vijandig...

sjoerdje Ik moet echt leren... *wil doorlopen*

hotske Wordt tijd dat die lover van je hier een tijdje komt wonen.
Word je meer ontspannen.

sjoerdje Hij heeft ook straks tentamens.

hotske Komt Rudolf vanavond niet?

sjoerdje Jawel. Bemoei je er niet mee.

hotske Lieverd, je bent zo crancky. Ik kan zien dat je hem mist.

sjoerdje Daar heb je geen derde oog voor nodig.

Sjoerdje af. Hotske doet nog wat aan de versiering en begint dan weer te dansen. Griet en Yfke op. Ze dragen een taart van vele lagen. Hotske danst om ze heen. Griet moet lachen.

yfke Voorzichtig!

griet Ze is niet blind.

yfke Dat het zo zwaar kan zijn, zo'n taart!

Ze zetten de taart op een tafel.

griet *gaat zitten* Heb er nu al... vlijt... bijt.. *Ze kijkt hulpeloos.*

yfke Spijt?

Griet knikt.

yfke Het is een goed idee om je verjaardag te vieren!

hotske Mem Griet, het wordt hartstikke leuk! Het weer werkt ook mee.

griet Mem Griet... ben bang dat praten niet gaat.

yfke We springen altijd bij.

griet Toen ik beter werd, dacht ik, elk jaar dat ik nog haal, moet gevierd worden.

hotske Helemaal mee eens.

griet Zo fijn dat jij er weer bent. Ik heb ook Pier en Jeltje uitgenodigd.

hotske Komen ze?

griet Nou, ik ga me mooi omkleden. *Griet af*

yfke Zie je, nu gaat het praten helemaal goed. Kom, Hotske, aan het werk. *Yfke en Hotske af*

Het is even leeg, met wat off-stage geluid van glazen, borden, iets dat valt en breekt, gelach etc.

Jabik op in werkkleren. Kijkt naar de versiering. Ziet een ouderwetse dikke kaars, die nog niet aan is. Blijft ernaast staan.

Hotske op met wat glazen.

jabik Ga je die aansteken?

hotske Als het straks donker is.

jabik Weet heit hiervan?

hotske Hij wist niet eens waar die lag.

jabik Heit ziet straks op het feest hoe zijn huwelijkskaars opbrandt.

hotske Jabik, lieverd, onze levensenergie wordt belemmerd door al die sentimenten uit het verleden. Kijk naar Mem Griet, waar al die geheimhouding haar heeft gebracht. Ze is er nog goed vanaf gekomen.

jabik Dus ga je heit zijn dierbaarste aandenken aan ús mem in de fik steken?

hotske De dierbaarste aandenkens zijn niet aan materie verbonden.

jabik Wat weet jij ervan? Jij bent zomaar weg gegaan, alsof het niets was. Een dag na de begrafenis van mem. Net tuimelkruid. Heit en ik, we zijn anders dan jij. We zijn trouw aan dit stukje grond. Elke kluit hier is met ons verbonden. Dat is materieel, wij zijn die materie, al generaties lang.

hotske Daar heeft deze kaars toch niets mee te maken!

jabik Ach, steek die...

Meike en Erik komen binnen.

meike Zie je! Nu zijn we de eersten!

hotske Ah, de knapste jonge mensen van ons dorp!

erik Je hoefde ook niet met me mee te komen.

hotske Wat leuk dat jullie er zijn!

meike Hebben we de hele tuin voor onszelf.

hotske Precies.

jabik Welkom, jongens. Ben zo terug, ga me nog even omkleden. *in het weglopen* Sjoerdje, Erik en Meike zijn er al. *af*

erik Ik heb me voorgenomen overal op tijd te zijn.

meike En dat gaat al twee weken goed!

Hotse komt binnen. Hij is duidelijk ouder geworden, heeft iets fragiels. In de hand een plastic tas met cadeautje.

hotse De eerste gasten zijn er al. Ook meteen de best geklede gasten. *tegen Meike* Zak je met zulke hakken niet door de grond?

hotske Heit, je hebt nooit veel van fashion begrepen.

hotse Wel van schoonheid. Daar had ik altijd een feilloos gevoel voor.

erik *mompelt* Gatverdamme.

Marta en Klaske binnen. Ze dragen een groot ingepakt cadeau.

klaske Waar kunnen we het neerzetten?

marta Wobbe komt wat later.

Griet komt binnen, mooi gekleed en opgemaakt.

griet Jullie hoefden niets... *kan weer niet op het woord komen*

marta Als we dat nou willen. We wachten met geven tot Wobbe er is.

griet Dag, Marta, leuk dat je er bent.

De begroetingen gaan even door. Griet komt bij Hotse uit.

hotse Ik heb ook wat meegenomen. Voor mijn zusje die me eerst liet schrikken, maar daarna toch beter werd. *geeft haar het cadeautje*

griet Wat is het?

hotse Maak maar open.

griet Wandelgids van Friesland.

hotske Kan je blijven wandelen en toch een beetje in de buurt.

griet Dank je, dat is...

Griet kan niet op het woord 'lief' komen, dus aait ze Hotse over zijn gezicht, als toen ze kleine kinderen waren. Siep komt binnen.

siep Waar is mem?

hotske Ik denk nog in de keuken.

siep En Sjoerdje?

hotske Die zat nog even te studeren.

Siep wil doorlopen naar binnen.

griet Siep, jongen...

siep *geeft haar een knuffel* Gefeliciteerd, beppe Griet. Dag, pake.

loopt verder, stopt, tegen iedereen Waar is Rudolf?

hotske Waarschijnlijk in de trein vanuit Groningen.

Meike moet lachen, doet haar best om onopgemerkt te blijven.

marta *tegen Meike* Je weet toch hoe Siep is. *Meike knikt* Hou dan op.

erik De tuin is mooi versierd.

griet Idee van Hotske.

Yfke komt binnen met schalen met eten. Gevolgd door Sjoerdje die ook wat draagt.

Als laatste Siep die heel voorzichtig een schaal met iets vloeibaars draagt.

griet Wat heerlijk, Yfke.

hotske *tegen Meike en Erik* Nu de keuken weer vrij is, ga ik iets lekkers voor ons maken.

meike Ons?

hotske Voor jonge mensen en voor hen die jong durven zijn. Forever young!

erik Cool.

Hotske af, Pier op met een bos bloemen

pier Griet, gefeliciteerd met je verjaardag.

griet Komt Jeltje niet?

pier Ze komt later. Ze neemt iemand mee. Vond ze toch spannend.

griet *staat heel dicht bij Pier, kijkt hem in de ogen, spreekt*

langzaam We zijn meer dan vijftig jaar verder en jij bent nog steeds dezelfde.

pier Ik ben oud.

griet Blauw... he? Ja, blauw...

pier Wat zeg je?

griet Blauw. Je ogen! Net zo groot en blauw. Mooi.

pier Is dat zo?

griet Ja. Blauw!

Rudolf op. Sjoerdje sprint naar hem toe,

omarmt hem, maar gedraagt zich meteen beheerster.

rudolf De trein had vertraging.

hotse De NS kan je altijd de schuld geven. Meest betrouwbare partner voor al uw smoesjes.

sjoerdje Pake, mag het vanavond zonder?

hotse Kom je nu ook op voor de NS?

marta *tegen Pier* Komt mem nog?

pier Ja.

marta Die laat zich niet kennen.

pier Ja, mem laat zich niet kennen. En ik heb blauwe ogen.

marta *verrast, moet lachen* Waar slaat dit nou op?

Jabik komt binnen. Net onder de douche geweest. Hij heeft een pak aan.

pier Jabik, jongen, wat heb je een mooi pak aan! Als ik je zo zie, wordt het tijd dat jij de politiek ingaat.

marta Politici durven tegenwoordig geen pak te dragen, bang dat men ze voor elitair uitscheldt.

pier Nou, dan wordt het misschien tijd dat we allemaal een pak gaan dragen, dan zullen politici ons volgen. Wat jij, Klaske, jij zit tegenwoordig regelmatig met politici om tafel.

klaske Als vrouw zijn dit soort dingen makkelijker.

griet Dat is dan voor het eerst dat iets makkelijker voor een vrouw is dan voor een man. Dat kwam er makkelijk uit!

Jeltje en David komen binnen.

jeltje Goedenavond, iedereen. Griet, van harte en nog vele jaren. Ken je David? We zitten samen op een cursus Jiddisch. Wat ziet het er hier mooi uit. Prachtig. En we boffen met het weer. Dat het je gegeven is om nog vele jaren je verjaardag te vieren! Zo, in deze prachtige tuin, met al je vrienden en dierbaren om je heen...

Hotske en Yfke zijn terug.

hotske Mag ik jullie aandacht? Heeft iedereen wat te drinken? Yfke wil graag op Griet proosten.

yfke Lieve Griet, we kennen elkaar al... Sinds de eerste keer dat Jabik me mee nam naar zijn ouders. Daar hoorde je ook bij, bij zijn

ouders. ‘Dat is mijn tante, nou ja, meer dan tante’, - zei Jabik. Het eerste dat me aan je opviel, is hoe goed je naar anderen kijkt. Jabik hoefde eigenlijk nooit te vertellen hoe het met hem ging, je zag het voor hij het zelf door had. Ook ik werd door jou gezien. ‘Niet bang zijn voor Hotse’, - zei je een keer tegen me, - ‘Hij vindt het spannend dat zijn zoon trouwt. Misschien nog spannender dan Jabik zelf’. En zo zag je nog meer. Je wist dat ik zwanger was nog voordat ik het wist. Beide keren. Een maand voor ik van Siep was uitgerekend, dwong je me even rustig aan te doen. Je zette me op de bank, maakte kop thee voor me. Ik lachte om je overbezorgdheid. Vijf uur later was ik van Siep bevallen. Zo heb ik geleerd goed naar je te luisteren. En ik grijp deze mogelijkheid aan om je voor het eerst in deze jaren toe te spreken. Misschien is het tijd om dingen te zeggen die ik zo vanzelfsprekend acht, of niet durf uit te spreken.

hotske Laat je hart spreken!

yfke Wat ik wilde zeggen... ik kan me ons leven niet zonder jou voorstellen. Ik voel me altijd door jou gesteund, omgeven door je oprechte interesse voor alles wat er zich in mijn leven afspeelt. Ik voel me bijzonder en de moeite waard doordat jij om me geeft. Ik hoop dat ik in staat ben mijn kinderen dat gevoel te geven dat ik van jou krijg. Dank je wel, Griet. Op jou!

Men proost en drinkt. Griet omarmt Yfke. Wobbe komt net aangerend.

wobbe *tegen Jabik* Wat heb ik gemist?

jabik Toespraak van Yfke.

wobbe Oh... ik kon niet eerder komen... we gaan uitbreiden! Sorry, kan dit niet voor me houden. En niet zo'n beetje! Wobbe heeft een grote slag geslagen! Ik neem een bedrijfje in Duitsland over. Nou ja, een bedrijfje... een bedrijf! We komen in de meest luxe warenhuizen in heel Duitsland te staan! Ik heb hier zo lang naar toe gewerkt. En dan ineens is het rond. Heb het nog niet eens aan Marta verteld. Marta! Marta!

Wobbe loopt naar Marta toe.

wobbe Marta, het is gelukt! Het is gelukt!

marta Daar ben je! Nu kunnen we Griet haar cadeau geven.

wobbe De overname is rond! Er komen wat meer reisjes naar Duitsland, tot ik daar iemand gevonden heb die ik vertrouw. Dit is een nieuw level, Marta! Ik heb een geheel nieuw level bereikt!

marta Goed gedaan, Wobbe.

wobbe Begrijp je hoeveel meer waard ik nu ben? Hoeveel meer waard wij nu zijn?

marta Klaske, Meike, Erik, tijd voor het cadeau!

Erik, Meike en Klaske komen erbij. Met zijn allen lopen ze naar Griet toe. Yfke kijkt naar Jabik, loopt naar hem toe.

yfke Mooi pak.

jabik Zit best lekker.

yfke Staat je ook goed. Moet je vaker dragen.

jabik Boer in pak. De enige echte.

yfke *kijkt naar hem* Jij bent helemaal grijs geworden.

jabik Ja... al een tijdje, toch?

vrouwenstem *alleen Jabik hoort dit* Jabik, lieverd, je nergens druk om maken.

jabik He?

yfke Jabik... doe je een keertje voor mij dit pak aan? Ik vind dit mooi.

vrouwenstem Niet zo verlegen, dit feest is ook voor jou.

jabik Ik moet wat drinken. *loopt weg*

Jeltje en David

david Waarom ben ik hier eigenlijk?

jeltje Om aardig voor mij te zijn. Zodat ik ook aardig blijf.

david Is het zo erg?

jeltje Ik heb haar doodgewenst, eerlijk waar. Maar ik was opgelucht toen ze beter werd. Van een dode verlies je nog meer.

david Griet is geen concurrentie voor je, Jeltje.

jeltje Ze zal voor altijd die andere vrouw blijven. De 'ware liefde'. Zij was de eerste naar wie Pier verliefd keek, de eerste bij wie zijn adem stakte. Ik vraag me af of zijn adem ooit bij mij stakte. Ik heb dit altijd geweten, David. Maar nu weet iedereen het. Zelfs mijn saaie schoonzoon is op de hoogte. Dat ik tweede keuze ben.

david Jij kan geen tweede keuze zijn.

jeltje Daarom wilde ik dat je vanavond mee kwam, David. Iemand die ooit het mooie in mij zag.

Siep staat tussen Yfke en Hotse.

siep Tante Hotske wil dat er vanavond gedanst wordt.

hotse Dat gaan we toch ook doen.

yfke Ga je dansen, Hotse?

siep We zouden niets vertellen!

hotse Voor Griet moet het een geheim blijven. Je mem mag het toch weten.

yfke Ah, stiekemerd!

Ze prikt hem met vinger in de zij. Siep lacht, want het kietelt.

hotse Of ga je nu al dansen? *prikt hem ook*

yfke Dansen, dansen!

Yfke en Hotse kietelen Siep van beide kanten, zodat hij lacht en ook springt en beweegt, alsof hij danst. Hotske heeft spacecake gemaakt.

hotske *tegen Erik* Eén van mijn guilty pleasures uit mijn jonge jaren. Met wiet en heel veel chocola.

erik Ruikt heerlijk.

meike Ik doe mee.

hotske Goed zo, anders komt dit feest nooit op gang.

erik Jij hebt in Amerika zeker betere feesten meegemaakt.

hotske Ik ben op wat mooie feesten geweest.

meike Lekker, die cake! Ik lust nog een stukje.

hotske Nee, voorzichtig ermee. Ik wil nog meer mensen trakteren.

meike Geef me een stukje voor Klaske.

erik Die eet dit nooit!

meike Een biologische chocolade cake?

Jabik staat met Klaske te praten.

klaske Dat vraag ik me dus af, of het zo hoort. Elke boer die ik spreek gaat gebukt onder het juk van vermoeidheid en te grote verantwoordelijkheid die op één man terecht komt. Ik heb het over

een klein collectief van drie-vier boeren die gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen en dus ook nog een normaal leven ernaast hebben.

jabik Heb ik in je ogen geen normaal leven?

klaske Je weet wat ik bedoel. Er niet alleen voor staan.

jabik Hadden ze dat niet ooit in Rusland ook geprobeerd? Rudolf!

rudolf *van de andere kant van de tuin waar hij met Sjoerdje staat te praten* Ja?

jabik Hoe heetten die boerengemeenschappen in Rusland vroeger?

rudolf *roept* Bedoel je kolchozen?

klaske Oh, wat flauw. Iets wat in een ander land, in een andere tijd en onder grote dwang van bovenaf mislukt is gebruiken om nu hier geen nieuwe wegen in te slaan.

jabik In theorie klinkt zo'n idee aantrekkelijk. Maar in praktijk moet je dus je inkomsten over meer huishoudens verdelen. Of zo sterk uitbreiden dat je het ook met drie of vier man nauwelijks aan kan. En bij een te groot bedrijf komen weer jouw vrienden van de milieubeweging lobbyen voor sterkere wetten en meer beperkingen. Het plezier van ondernemen is eruit, daar worden de mensen moe van.

klaske En waar is dat plezier bij jou van afhankelijk?

Meike schuift erbij.

meike Mijn plezier bestaat uit eten van heerlijke chocolade cakes! Speciaal voor jou. Super biologisch! Heeft Hotske gemaakt zoals ze het in die commune van haar in Arizona maakte.

klaske *neemt het aan, tegen Jabik* Wil jij ook een stukje?

jabik Ik moet de laatste tijd beter opletten.

Wil dit pak nog een paar jaar dragen.

klaske *eet cake* Heel lekker!

meike En biologisch! Even op de foto! *maakt selfie van haar en Klaske die eet* Zullen we zo dansen?

klaske Ik dans niet.

meike *trekt haar mee* Ik krijg je vanavond aan het dansen.

jabik *kijkt ze na* Zei je nou dat Hotske die cake had gemaakt?

Meike trekt Klaske op de dansvloer. Klaske maakt zich los en gaat aan de kant. Meike danst in haar eentje, probeert anderen mee te krijgen. Siep en Yfke komen erbij, ze dansen samen. Rudolf kijkt naar hoe Meike danst. Sjoerdje naast hem in gesprek met Marta.

sjoerdje Het valt me tegen. Ik leer braaf, doe mijn best, maar het interesseert me eigenlijk niet.

marta En jij Rudolf, geniet jij van je studie?

rudolf Van de studie? Ja... ja. Zodra ik in Groningen ben - bij colleges of aan mijn scriptie werk - dan wil ik niets anders. Dan zou ik het liefst slapen en eten overslaan om alleen maar met mijn studie bezig te zijn. Maar als ik hier ben, dan vraag ik me af wat ik eigenlijk doe. Waar is dat tegenwoordig nog goed voor, een universitaire studie?

sjoerdje Jij bent er hartstikke goed in!

marta Je leert een manier van denken.

rudolf Ik wil leren leven. Wist je dat de ouders van mijn moeder hiervandaan komen? Hier uit de buurt.

Hotske komt erbij, omarmt Sjoerdje.

hotske Ik heb iets voor jou. Speciaal voor jou.

sjoerdje Ik ben in gesprek.

hotske Sjoerdje, lieverd, laten we aardig voor elkaar zijn. Je hebt duidelijk gemaakt dat je niet blij bent met mijn komst. Dat weet ik. En ergens begrijp ik het ook. Bijna je hele leven ben ik er niet geweest. Maar ik ben er nu. Wat heb je te verliezen als je mij een beetje leert kennen?

sjoerdje Dat is het niet... ik was echt in gesprek.

hotske Dit heb ik voor jou gemaakt. En voor Rudolf. Chocola is het sterkste afrodisiacum dat er is.

Hotske geeft haar twee stukken cake en gaat weg. Rudolf erbij

rudolf Wat wilde ons heksje?

sjoerdje Ze heeft een cake voor ons gemaakt. Een afrodisiacum.

rudolf Dat gaan we niet afslaan.

Ze voeren elkaar de cake.

sjoerdje Smaakt raar.

rudolf Heerlijke spacecake.

sjoerdje Wat? Ah, nee, ik wil die troep niet. *Ze wil weg rennen om te kotsen, Rudolf houdt haar tegen.*

rudolf *lacht* Heb je het nog nooit gegeten?

sjoerdje Ik hou hier niet van!

rudolf Ontspan. Het werkt niet meteen. Geniet van het feest, ga lekker zitten, kijk wat het doet. Kijk wat het voor ons doet.

Hij zoent haar. Hotse en Siep nemen de dansvloer over. Ze hebben een dans voor Griet voorbereid. Iedereen kijkt en klapt.

Uiteindelijk danst iedereen mee. Pier en Yfke

pier Je Siep heeft goed leren dansen.

yfke Ik sta er ook van te kijken! En dat Hotse vroeger zo'n danser was... wist jij dat?

pier Nee. Je leeft je hele leven op hetzelfde stukje grond, kent elkaars bijnamen, kan loopjes van elkaars beppe's of gekke omkes nadoen, maar verder?

yfke Zou er wel een verder zijn?

pier Verder zijn er vooroordelen! Die familie is niet te vertrouwen. En die stamt af van de grootste droogkloot die er is. En die hebben altijd pech, met hen moet je je niet inlaten. Jonge mensen zouden hun leven op een plek moeten beginnen waar ze niemand kennen. Waar niemand hen en hun families kent, zodat ze echt een carte blanche krijgen, een eerlijke start.

Meike en Siep dansen voorbij. Ze doen een spelletje. Siep roep hard 'Waar is...?' en noemt dan een naam of een voorwerp en Meike maakt dansend een sprong of beweging om die persoon of het voorwerp te spotten en geeft dan antwoord.

pier Je leeft, je doet je best... en ineens beseft je dat het vijftig jaar geleden is dat iemand je vertelde wat voor kleur ogen je hebt.

yfke Ik zat naast mijn mem toen ze stierf.

Ik hield haar hand vast. Ze deed haar ogen dicht en was weg. Ik bleef naast haar zitten en zag hoe haar gezicht langzaam veranderde.

Het ontspande. Tot het een vrouw werd die op mijn mem leek, maar het niet meer was.

Toen dacht ik, we houden allemaal ons leven lang iets op. Een

masker dat onze specifieke gezichtstrekken vormt. En daaronder zijn we allemaal zacht en ontspannen.

Hotske danst door de anderen heen. Ze danst naar Hotse toe.

hotske Kom je even mee, heit? Ik wil samen met jou een kaars aansteken.

hotse Een kaars? Ja, pop, laten we een kaars aansteken.

Hotse loopt achter zijn dochter aan. Ze komen bij de huwelijkskaars van haar ouders.

hotske Wil je hem zelf aansteken, of zullen we het samen doen?

hotse Hoe kom je eraan?

hotske Lag hier op zolder.

Hotse pakt de kaars en houdt hem tegen zich aan.

hotske Heit, zet 'm neer. Het is tijd om het verleden met rust te laten.

hotse Dit is mijn trouwkaars!

hotske Kijk naar je zus, kijk naar Griet. Wat een opluchting het voor haar en alle anderen is geweest, nu het verleden geen geheim meer is.

hotse En hoe is dat, om te weten hoe eenzaam onze Griet was en hoe weinig we voor haar konden doen? Hoe is dat om mee te leven?

hotske Daar hoef je helemaal niet mee te leven. Het is voorbij, heit. Het doet alleen die pijn die jij zelf verzint. Omdat je denkt dat zonder pijn ook de betekenis zal verdwijnen. Maar dat is niet zo.

hotse Welke betekenis heeft het om mijn trouwkaars te verbranden?

hotske Doe het voor Jabik!

hotse Het is gewoon mijn trouwkaars...

hotske Ik weet alles, heit. Mem had het me verteld. Haar laatste dagen maakte ze zich zorgen om Jabik. Ze zag dat hij niet kon bedenken wie hij werkelijk anders zou kunnen zijn in dit leven behalve boer, net als jij. Maar ze wilde hem niet verwarren en ze zweeg tegen hem. Jabik mag eindelijk weten wie hij is.

hotse *houdt de kaars nog steviger tegen zich aan* De kaars is van mij en van Maria...

Yfke komt erbij.

yfke Gaat het? Toch geen ruzie op het feest van Griet?

hotse Ze wil mijn trouwkaars verbranden.

yfke Heb je hem gevonden, Hotske? Wat goed van je. We hebben nog ergens jouw doopkaars liggen, wil je die niet hebben?

hotse Ze wil hem verbranden...

yfke Maar het is jouw kaars, toch? Ik vraag Siep om er een mooi kastje omheen te maken. Wil je niet ergens zitten?

Yfke en Hotse lopen weg, Hotse houdt zijn trouwkaars stevig vast. Jabik houdt dit in de gaten.

hotske Heit, loop nou niet weg!

Jabik en Wobbe. Wobbe heeft van blijdschap gedronken, of is gewoon hyper.

jabik Dus, uitbreiden!

wobbe Ja, ja, kan het zelf nog niet helemaal bevatten. Weet je wat grappig is... ik doe iets waarvan vroeger iedereen zei dat ik het niet zou kunnen.. mensen aansturen, enthousiasmeren, nieuwe wegen inslaan, winst maken, hard zijn - ontslaan, als het moet... ik doe het allemaal! Weet je nog, mijn eerste baantjes... nee, die had ik niet! Ik was onopvallend, nam geen initiatief, had geen uitstraling... probeer dan maar in de jaren tachtig aan het werk te komen. Jij, jij bent precies geworden wat iedereen vroeger in je zag...

jabik Ja, zo zag ik mijzelf vroeger ook. In een pak op een tuinfeest toekijken hoe je dochter onder invloed van spacecake de dansvloer opgaat.

Wobbe kijkt om. Hij ziet Klaske die zich met onzekere passen op de dansvloer beweegt, alsof ze water instapt dat te koud is.

wobbe Klaske? Nee, die doet zoiets niet. Die is net als ik. Werkt hard vanuit wat haar gegeven is. En ze zal ook ons allen versted doen staan. Straks komt ze thuis met de knapste man van Friesland, of van heel Nederland.

jabik Misschien van heel Europa!

wobbe Ja! Oh, Jabik, jongen... kunnen we niet zoals vroeger, gewoon een avondje op het muurtje zitten. Hoeft niet eens de hele avond. Een uurtje, als het net gaat schemeren. In de zomer is het schemeruur hier het allermooist.

jabik En hoe moet het dan met al die koffers en hoezen die in Duitsland verkocht moeten worden?

wobbe Dat wordt een groot avontuur. Weet je, het gaat me niet om die spullen... ik ga nieuwe banen creëren. Iedereen ontslaat. Ik ga

mensen aannemen, de besten die er zijn. Misschien wordt het voor mij ook tijd om te dansen, om jullie nog meer te verbazen! Of ga je mij dan ook van drugs verdenken?

Wobbe gaat de dansvloer op. Hij probeert met zijn dochters te dansen. Marta en David kijken naar de dansenden.

david Wobbe gaat los!

marta Hij heeft vandaag een deal gesloten. Grote uitbreiding.

david Zo!

marta Als zijn bedrijf failliet zou gaan, dan zou dat het ergste zijn wat hem kan overkomen.

david Wat zeg je dat... hatelijk.

marta Ik ben hatelijk. Ik zit vol donkere gedachten. Ik ben gemaakt en geboren terwijl mijn mem zich een tweede keus voelde en mijn heit meer uit gewoonte dan uit liefde met haar was. Dit soort dingen zetten zich vast in een kind, maken een print in de ongeboren ziel.

david Ik geloof er niets van dat jij dit gelooft.

marta Ik geloof niet... dat is het probleem.

david Niet meer?

marta Nooit gedaan, kwam ik laatst achter.

david En wat is dan precies het probleem?

marta Ik ben het kwijt, David!

david Wat ben je kwijt? Ik help je zoeken. Mensen, stop met dansen, Marta is iets kwijt!

marta *lacht* Stil, niet doen!

david Ik wil alleen maar helpen.

marta Je snapt toch wel wat ik bedoel.

david Welkom in de vrije wereld.

marta Vrij of leeg?

david Oi, wat zijn we zielig. Bee, ik ben mijn herder kwijt! Niet zo streng kijken, juf Marta, je vindt dit best grappig. Het grote voorrecht van ongelovigen: flauwe moppen. Beee, beee. *Ze blaten en lachen.*

marta Als ik naar mijn moeder kijk, of naar Klaske... Die zijn met een positieve kracht verbonden.

david Als Jeltje een mooie bloem ziet, dankt ze god ervoor. Denkt ze ook aan god als ze een kat met doodsbanige muis ziet spelen? God of geen God - het gras groeit, lammetjes blaten in de weilanden, de avond valt, je man danst uitbundig met jullie dochters. Dus, nogmaals, wat is je probleem?

Griet komt erbij.

griet Marta, je ziet er mooi uit. En je kinderen, ook zo... *kan niet op het woord komen zo...*

marta Vervelend? Eigenwijs?

griet Prop.

marta Proper?

Griet schudt van nee.

david Knap?

griet Ja. Knap. Dank je. *aait Marta* Fijn dat jij gekomen bent.

Marta is er wat ongemakkelijk mee. Ik moet je mem spreken. Ik durf niet. Soms gaat het hele uren goed, en soms kom ik niet uit mijn woorden.

david Luister gewoon naar wat Jeltje te zeggen heeft.

Jabik en Hotske nemen het woord.

jabik Ja, Griet, wij gaan ook wat zeggen.

hotske Je bent nog niet van de speeches af, Griet. Jabik en ik willen graag iets voorlezen. Om te laten zien wat een bijzondere tante jij voor ons bent geweest.

jabik En om onszelf in het openbaar belachelijk te maken. We hebben een paar tekeningen gevonden die we vroeger voor je maakten, een paar gedichten en briefjes die we aan je schreven.
Men luistert naar Jabik en Hotske. Er wordt gelachten, sommigen reageren ontroerd. Meike maakt zich los van de groep. Rudolf volgt haar, tot ze ergens zijn waar ze zich veilig wanen. Rudolf trekt Meike naar zich toe.

meike Jij durft.

rudolf Ik durf.

Ze zoenen.

meike Niemand mag dit weten.

rudolf Schaam jij je voor mij?

meike Jij hoort bij Sjoerdje.

rudolf Ik hoor hier. En bij wie, dat moet ik nog uitzoeken.

meike Jij en Sjoerdje zijn elkaar iets te vroeg tegengekomen. En ik kan wat afleiding gebruiken.

rudolf Ben ik een goede afleiding?

meike Ja.

rudolf Afleiding waarvan?

meike Van thuis. Van de rest van mijn leven.

rudolf Ik wil die rest van je leven best leren kennen.

meike Dat wil je helemaal niet!

Ze zoenen verder. Klaske vindt ze.

klaske Meike! Dit kan je niet maken!

meike Hoezo niet?

klaske Hoe bedoel je 'Hoezo niet?' En wat sta jij daar dom te lachen? Blijf van mijn zusje af!

rudolf Wow, wat een temperament!

meike Rudolf en ik hebben af en toe lol met elkaar. Maak je maar geen zorgen, Sjoerdje gaat met Rudolf trouwen, want daarvoor is zij ideaal, maar ja, ook een beetje saai. Net als onze beppe...

klaske Is dit wat je wilt?

rudolf Er komen vonken uit je ogen, Klaske! Gaaf... Ik wist niet dat jij zo spannend was... *Hij probeert Klaske naar zich toe te trekken.*

klaske Blijf van me af!

Meike krijgt slappe lach, kan niet ophouden.

klaske Vind je dit grappig?

meike Ja... hoe jij kijkt!..

klaske Die klojo kan zijn handen niet thuis houden en jij lacht?

meike *blijft lachen* Sorry... het is de cake... maar je kijkt ook zo grappig! Net een kikker!

rudolf *begint ook te lachen* Handen niet thuis houden?... Mocht je willen... *slaat zijn armen om Meike heen* Mijn handen zijn goed gevuld...

Griet loopt langs, ziet Rudolf en Meike die slappe lach hebben.

griet Vermaken jullie je? Heerlijk om jullie hier te zien. Meike, wat ben je een mooie vrouw geworden. Net een fotomodel. Je lijkt zo op je beppe. Die was... *komt niet meer uit haar woorden, kijkt verschrikt* Die was...

rudolf Het mooiste meisje van ons dorp?

griet Ja. Het mooiste meisje van ons dorp.

Het lachen van Meike slaat in één keer om in huilen.

griet Wat is er, schat? Heb ik iets verkeerd gezegd?

Meike schudt van nee, omarmt Griet, huilt bij haar uit. Rudolf staat er wat onhandig bij. Klaske rent weg en botst tegen Sjoerdje aan.

klaske Sjoerdje!..

sjoerdje Klaske... lieve Klaske... we zijn nooit vriendinnen geweest...

Waarom eigenlijk niet? Rudolf had gelijk. Ik moet nieuwe dingen proberen. Zien waar het me brengt. Zullen we dansen? Kom, we gaan dansen!

Sjoerdje neemt Klaske mee naar de dansvloer. Klaske durft niet te weigeren. Als Klaske Jeltje ziet, omarmt ze haar beppe ineens intens.

jeltje Wat is er, lieverd?

klaske Niets.

jeltje Huil je?

klaske Nee.

jeltje Gewoon even knuffelen?

klaske Ik ben zo blij dat jij mijn beppe bent. Jij bent de allerliefste en ik hoop dat ik een beetje op je lijk.

jeltje Ik hoop dat ik een beetje op jou lijk.

Jeltje en Klaske dansen omarmt. Yfke en Sjoerdje

yfke Jij bent mooi, Sjoerdje. Verliefdheid maakt vrouwen mooi.

sjoerdje Mem...

yfke Dat is zo. Als een vrouw slecht eruit ziet, is het meestal aan haar man te wijten.

sjoerdje Wat een ouderwetse gedachte.

yfke Tja... stiekem ben ik heel ouderwets.

Jabik zoekt zijn vader op. Hotse heeft nog steeds zijn trouwkaars vast.

hotse Wat was dit voor actie?

jabik Ach, ze doet maar wat. Rudolf heeft een naam voor Hotske bedacht. Ons heksje.

hotse Noemen jullie haar allemaal zo?

jabik Achter haar rug.

Jabik en Hotse lachen.

hotse Dan is die Rudolf echt familie aan het worden, als hij bijnamen voor ons bedenkt.

jabik Heit, ik moet iets nieuws aandurven. Met de boerderij.

hotse Problemen?

jabik Nee... nee, niet meer dan anderen. Ik wil dat Siep hier toekomst heeft.

hotse Zo'n zorgboerderij?

jabik Moet er niet aan denken...

Hotse en Jabik zitten even naast elkaar te zwijgen en te drinken.

Erik is al een tijdje op de dansvloer. Hij haalt steeds onmogelijkere

capriolen uit. Zijn vader doet met hem mee. Wobbe denkt dat hij op een hele grappige manier contact maakt met zijn zoon. Uiteindelijk moet Wobbe uitpuffen, gaat aan de kant. Erik volgt hem.

wobbe Wat ben je toch een geweldig joch!

erik Oh ja?

wobbe Ik zeg dat te weinig, maar ik zie het wel.

erik Je zegt het nooit.

wobbe Ik wil dat je je kansen pakt, je talenten ontwikkelt.

erik En als ik nou geen talenten heb.

wobbe Dat bestaat niet!

erik De talenten van jou en mem zijn volledig over Klaske en Meike verdeeld. Ik heb zero mee gekregen.

wobbe Ieder mens wordt met eigen talenten geboren. Dat krijg je mee, gratis en voor niets. De rest van je leven moet je jezelf verder ontwikkelen.

erik Is dat wat jij doet?

wobbe Had ik je al verteld van de overname? Nee, jij weet het nog niet! Ik ga een bedrijf in Duitsland overnemen! Vanaf nu komen al mijn producten in de winkels in Duitsland!

erik Is dat een talent? Chinese kinderen stinkende nepleren tasjes laten naaien en die troep de mensen hier aansmeren? Lieve mensen, jullie hebben nog te weinig shit, hier tassen en hoezen voor alles wat jullie hebben. Zonder deze stinkende zooi kunnen jullie niet gelukkig worden! Plastic soep is nog niet erg genoeg,

laten we er ook eentje van nepleer aan toevoegen! Is dat waar je trots op bent? Dat jij de wereld vervuult?

wobbe Je lult uit je nek. Niksnut.

erik *lacht hem uit* Au, heit, dat doet pijn... heb je geen oog meer voor mijn talenten?

wobbe Voelt dat goed, om je heit belachelijk te maken? Voel jij je er wat beter door? Ga dan de rechten van Chinese kinderen beschermen of de oceaan ontsmetten. Maar daar ben je te lui voor! De koelkast leeg vreten - dat is je talent.

erik Ik betaal je elk cent terug, maak je geen zorgen.

wobbe O ja, hoe dan?

erik Dat is je enige zorg, of ik geld ga verdienen.

wobbe Vanaf nu draag je aan het huishouden bij, als een volwassene. En anders zoek je maar een andere plek om te wonen.
Wobbe loopt weg. Springt onderweg een paar keer hard op de dansvloer. Siep komt bij Jabik en Hotse zitten, naast zijn vader.

siep Je danst niet graag?

jabik Nee.

siep Mem wil graag met je dansen.

jabik Dat wil ze niet, ik trap op haar tenen.

siep Ik ben net als pake, ik hou van dansen.

Mijn zoon zal net als jij zijn.

jabik Zo, krijg je een zoon?

siep Ooit. Als je zelf iemands zoon bent, krijg je ooit ook een zoon.

jabik Goed zo, Siep. IJzeren logica.

Jabik omarmt Siep.

Tijd voor een biertje.

Wobbe komt bij Marta.

wobbe Ik heb Erik het huis uit gezet.

marta Jij hebt wat?

wobbe Genoeg is genoeg. Wordt tijd dat hij volwassen wordt.

marta En die beslissing is aan jou alleen?

wobbe Die jongen heeft lak aan ons! Hij spot met alles wat we zijn!

marta Die jongen heeft lak aan jou.

wobbe Wat zeg je?

marta Ons huis is zijn thuis. Dat mag je hem nooit weigeren!

wobbe Ik laat niet over me heen lopen.

marta Was eerder het conflict met hem aangegaan, dan hadden we

er nu niet zo bij gestaan. Hij is geen kind en geen puber.

Erik is een jonge man met eigen denkbeelden en die heb je te respecteren.

wobbe Waarom praat je zo tegen mij?

Waarom praat je zo tegen mij? Marta, wie ben je? Waar is mijn

Marta? Waar is ze?!

Jabik komt erbij.

jabik Wat is er, jongens?

wobbe Kijk naar haar! Deze directrice, deze ijzeren lady. Dat is

toch mijn Marta niet...

jabik Wobbe, doe even rustig.

wobbe Dat doe ik niet! Ik heb vandaag iets bijzonders bereikt! Mag ik daar van mijn vrouw een compliment voor krijgen? En een beetje steun? Onze zoon deugt niet, dat is een feit. Misschien is dat mijn schuld, ik weet het niet. Het is onze schuld. Het is ook niemands schuld. Ik heb hard gewerkt, zodat hij niets te kort kwam. Ik ben nooit een heit geweest die ‘op zondag het vlees komt snijden’. Ik voerde gesprekken met hem, voetbalde, barbecuede, ik was er voor hem. Ik was er ook voor jou! Wees er voor mij. Steun mij!

jabik Kom, we lopen even een rondje.

Jabik probeert Wobbe mee te krijgen.

wobbe Doe me een plezier, Jabik, uit naam van onze vriendschap, kijk naar haar. Kijk even naar haar. Zie jij nog die Marta die we vroeger kenden?

marta Hou toch op, man.

jabik Nee. Maar ik ben ook niet hetzelfde als vroeger. En jij ook niet.

wobbe Jawel! Jij en ik zijn hetzelfde gebleven. Ik ben hetzelfde! Ik ben iemand die zijn best doet, die niemand opvalt en toch hard aan de weg timmert. Zo ben ik altijd geweest. En op zondag dan zoek ik de rust en gezelligheid van de kerk op. Ja, ik vind het daar gezellig, en ik vind het verschrikkelijk dat jij niet meer mee gaat!

Marta begint ineens heel hard te blaten. Wobbe en Jabik verbijsterd. Jabik durft niet te lachen. Wobbe valt eerst stil, begint dan te huilen. Klaske erbij

klaske *tegen haar moeder* Hou op! Mem, hou op! *pakt hand van haar vader* Heit, niet doen, alsjeblieft...

wobbe Ik ben rustig, Klaske... het is al over... Kom, we gaan wat te drinken halen. Loop je even met me mee?

Klaske en Wobbe lopen weg.

marta Wat kan die man janken.

Jabik begint zachtjes te lachen.

marta Ga jij ook janken? *kijkt hem aan, ziet dat hij lacht* He, Jabik, sta je me uit te lachen?

jabik Ja! *lacht nog harder*

marta Lach maar.

jabik Jullie maken ook ruzie!

marta Ja, natuurlijk.

jabik Wat geweldig! Dat wist ik niet. Dat wist ik echt niet!

marta *moet ook lachen* Sukkel.

vrouwenstem *die Jabik alleen hoort* Jabik, kom toch dansen! Jij bent hier de enige die nog niet heeft gedanst!

Jabik probeert de stem van zich af te schudden. Dans even met je vrouw.

Vanuit ontwijkbeweging komt Jabik tussen de dansenden terecht. Hij raakt de stem duidelijk niet kwijt. Ineens is het of het hem niets meer kan schelen. Hij begint te dansen. Hij stampet en trapt op de grond, en dans die vanuit die grond voortkomt.

jabik Hotske, kijk, kijk maar, zo dansen de mensen die elke dag op deze grond lopen! Zo! *springt* en zo! *valt op de grond en springt overeind* Hoppa! Yfke, waar ben je?

Hij trekt lachende Yfke erbij.

Kom, we maken onze eigen boerendans.

Wie doet mee?

Pier komt ineens erbij. Hij maakt ook eigen dans.

pier Echte boerendans van ons dorp!

marta *aan de kant* Dans van een ex-boer, wil je zeggen.

klaske Mem, je moet niet meer drinken! Je hebt een slechte dronk.

marta Dat is toch zo? We zijn geen boeren meer. Ooit geweest.

Generaties lang. En nu zijn we middenstand. Midden. Stand. We staan dus ergens tussen, en ik heb geen idee wat er onder of boven ons zit.

pier Kom dan dansen, Marta! Tussen ons, gewoon even dansen! Kom, tussen de mensen dansen. Als ware afstammeling van generaties hardploeterende boeren. Lekker stampen op deze grond!

Marta stapt de dansvloer op. Begint te springen en te stampen.

Klaske schaamt zich, maar wordt door David naar de dansvloer getrokken. Erik en Hotske zitten op de grond.

hotske De sterren.. net als vroeger. Hier is alles pijnlijk herkenbaar, ik kan zo instappen en mee doen.

erik Mis je Arizona?

hotske Meer dan ik had verwacht.

erik Miste je hier?

hotske Nee. Ik was bang toen ik weg ging. Bang om hier te verzuipen, in al die ballast.

En ik wist altijd dat ik terug zou komen. Er komt een moment dat je je thuisplek moet opeisen.

erik Ga je de boerderij overnemen?

hotske Dat denkt iedereen, daar zijn ze bang voor. Ze kunnen niet anders denken dan in erfenissen en overnames. Daar deed ik niets anders dan boeren. Old style. Met mijn handen land bewerken. We leefden van wat we zelf verbouwden. In het begin vond ik het hard werken. Daarna wen je eraan. En voor je het weet zijn er vijftien jaar voorbij.

erik Vind je het hier veranderd?

hotske Nee. Maar ik vind dat het tijd wordt voor essentiële verandering.

erik Dat vind ik ook! Iedereen lacht me uit, maar ik wil echt iets veranderen, in de wereld. Waarom verdient een vuilnisman minder dan een bankier? Wie is belangrijker? Waarom is er voor alles een diploma nodig? Moet je echt naar school om te leren hoe mensen te helpen? Of leer je daar vooral hoe je de nodige formulieren moet invullen en je administratie bijhouden? Ons hele land klopt niet! En niet alleen ons land, de hele wereld! Iedereen weet het, en iedereen doet of het niet anders kan. Het moet anders! Nee, ik wil geen revolutie. Ik wou dat ik niet wist dat elke revolutie toch in geweld zal eindigen. Dan zou ik een grootse revolutie ontketenen! Alles afbreken en met zijn allen vanuit nul beginnen. Om te beginnen leren wat je voor één dag nodig hebt. Niet vooruit denken, niet jaren vooruit plannen. Niet sparen of keihard werken om een pensioen op te bouwen. Alleen doen wat je nu wilt. Dan zal iedereen gelukkig zijn.

hotske *is geamuseerd* Wat wil jij nu?

erik Jou aanraken.

hotske Dat mag.

Erik legt heel voorzichtig zijn hand op haar hand.

erik Wow... magic.

hotske Spacecake.

erik Die is al lang uitgewerkt.

hotske Niet meer hebben dan wat je nodig hebt. Geen ballast mee dragen. Dat is ook mijn streven.

Jeltje loopt naar Griet toe.

jeltje Het spijt me.

griet Waarvoor?

jeltje Je abortus. Dat je geen kinderen meer kon krijgen. Dat je niet met de man trouwde van wie je hield. Ik vind het verschrikkelijk voor je.

griet Ik heb een prima leven.

jeltje Ja, ja, dat bedoel ik niet. Ik wilde niet zeggen dat je zielig bent... ik bedoelde... nou ja, ik was altijd bang voor je, vroeg me nooit af hoe het ooit voor jou moet zijn geweest.

griet Eenzaam. Het was heel eenzaam.

jeltje Dat vind ik zo...

griet Maar wie zegt dat ik niet eenzaam was geweest als ik met Pier was getrouwd? Misschien was onze liefde snel uitgebloeid en waren we als twee verbeten mensen uit koppigheid bij elkaar gebleven. Misschien was ons kind een naar mens geworden, kil en ongevoelig. Of was het verongelukt op de boerderij, onder de trekker van Pier.

jeltje Wat zeg je toch!

griet We zijn nu toch niet ineens vriendinnen geworden, Jeltje.

jeltje Dat zit er niet in.

griet Goed zo. Proost.

Ze proosten en drinken samen. Blijven bij elkaar staan en kijken naar anderen.

david Die vrouwen van je...

pier Ja...

david Hoe hou jij je daartussen staande?

pier Dat doe ik ook niet. Ik lig veel te slapen, krantje lezen, zo maar op de bank. Tv-kijken doe ik ook liggend. Of ik werk in de tuin. Meestal gehurkt. En als niemand van de dames erbij is, durf ik mijn rug te strekken.

david Dat is de wijsheid voor een goed gezinsleven!

pier Ja, jongen, gewoon een beetje laf durven zijn.

david En ik maar compromisloos leven.

pier Het domste wat je kan doen, jongen.

Heel dom voor zo'n knappe kop.

Ze lachen. Sjoerdje staat in haar eentje midden tussen de feestende mensen.

sjoerdje Ik zie zoveel wat ik vroeger niet zag. Ik zie hoe mensen ademen. Hoe anders iedereen loopt. Ik zie de tijd. Het is vloeibaar. De tijd stroomt tussen ons door en ik zie hem.

De tijd weet dat ik hem zie, dus speelt hij een spelletje met mij.

Dan wordt hij stroperig, valt bijna stil. De laatste druppel bier kruipt langzaam langs het glas richting de mond van mijn heit.

Jeltje en Griet staan bevroren naast elkaar. Gaan ze die glazen nog leeg drinken? En dan kruipt de tijd verder, hij versnelt en maakt

sprongen. De tijd is niet meer analoog. De digitale tijd. De tijd met sprongen. Ineens is iedereen aan het dansen. En nu gaat iedereen naar huis. Ze zijn weg. Ik sta alleen in de tuin. Er is iets naars gebeurd. Ik schaam me. Iedereen is er weer en ze dansen. Niets aan de hand. De tijd speelt een spelletje met mij. Ik laat me niet gek door je maken! Ah, nu is de tijd weer zichzelf. Goed zo. Hij is ook niet meer zichtbaar, hij zit niet meer tussen de mensen in. Waar is Siep? Siep slaapt.

Siep zit op de grond, tegen een tafel geleund en slaapt.

sjoerdje Slaap, Sieppie, slaap. Volgens mij heeft hij bier gedronken. Zo hoort het, op een feest.

Yfke bedekt Siep met een dekentje.

sjoerdje Mem laat Siep het niet koud krijgen. Dat is jammer, dat je je niet kan herinneren hoe het voelt om als baby in de armen van je mem te liggen. *ziet dat Jabik ook bij Siep en Yfke staat* Ah, heit is er ook bij. Gaat hij Siep wakker maken? Nee, hij legt zijn hoofd op mem's schouder. Dat heb ik ze nooit eerder zien doen. En mem fluistert iets tegen hem. Iets liefs? Of dat de hapjes op zijn?

yfke *tegen Jabik* Je kan nu gerust weg. Niemand merkt het.

sjoerdje Heit mag naar bed! Mem, dat doe je goed.

Jabik loopt weg.

Haar handen trillen. Heel licht, niemand ziet het, maar ik wel. Mem, waarom trillen je handen? De tijd is er weer. Nu in de vorm van draden. Tussen mij en alle anderen. Als ik mijn linkerarm omhoog doe, gaan ze sneller dansen! Dat is leuk! Ik draai een rondje.

Iedereen wisselt van plaats! Nee, niet stoppen met dansen! Dan

verstijft mijn linkerarm! Niet stoppen! Horen jullie me niet? Ik kan niet veel harder schreeuwen! Ik schreeuw niet in geluid. Ik schreeuw in damp. Help? Help! Nog meer damp. Rudolf, hoor je me ook niet? Rudolf, waar ben je? Hij danst. Hij danst mooi. Rudolf, dans met mij. Als ik zeg dat ik van hem houd, zal hij me horen? Ik houd van je. Hij hoort me niet. Hij verandert. Ik zie hem veranderen. Niet doen! Blijf jezelf! Hij wordt een beestje. En hij snuift om zich heen. Hier, kom hier! Kom lekker hier snuiven! Hij heeft honger, hij gaat iemand opeten. Het is een rat! Groter dan iedereen hier! Je bent bezeten, ik kom je redden! De tijd zit om me heen, ik kan niet bewegen! Rudolf, niemand opeten, zo ben je niet!

Niet doen! Ik kom naar je toe!

Rudolf zoent met Meike.

sjoerdje Niet doen! Laat haar los! Laat haar los!

Sjoerdje rent naar Rudolf en Meike toe, trekt Rudolf van Meike af en valt hem aan.

sjoerdje *slaat Rudolf* Laat haar los! Laat haar los! Rat! Ik zag wat je bent!

Yfke trekt Sjoerdje van Rudolf af, blijft haar vast houden.

sjoerdje Mem, hij is een rat. Ik zag hem in een rat veranderen. Hij heeft Meike gebeten. We moeten haar helpen.

Sjoerdje draait zich om. Ziet dat iedereen naar haar kijkt. Meike staat naast Rudolf.

sjoerdje *kijkt naar Rudolf* Jij houdt niet van mij... Jij bent verliefd op haar. Ga weg, Rudolf.

hotse Hoor je wat ze zegt!

sjoerdje Niet doen, pake. Hij kan hier niets aan doen. De tijd wilde dat ik het zag.

rudolf Ik weet niet wat je gezien hebt...

hotse We zagen het allemaal!

sjoerdje Ga weg, Rudolf. Nu. Alsjeblieft.

Rudolf loopt weg. Hij moet langs Hotse. Hotse omarmt hem ineens.

hotse Sukkel. Wat ben je toch een sukkel.

Hotse duwt Rudolf van zich af. Rudolf is weg. Klaske haalt Meike weg bij Rudolf en neemt haar mee af. Wobbe, Marta, Pier, Jeltje en David volgen hen. Stille aftocht. Als Rudolf weg is, klapt Sjoerdje in tweeën. Ze kotst, of ze schreeuwt, of zingt een bizar lied zonder woorden. Yfke houdt haar vast. Siep wordt wakker.

siep Waar is iedereen?

griet Het feest is... *kan niet op het woord komen*

siep Sjoerdje! *wil naar Sjoerdje toe, Griet houdt hem tegen* Wat is er met Sjoerdje?

griet Ze heeft pijn. Mem is bij haar.

Yfke neemt Sjoerdje mee naar binnen.

siep Slaap lekker, Sjoerdje. Gauw beter worden! *tegen Griet* Het was een mooi feest.

griet Ja.

siep Ben je blij?

griet Het was een mooi feest.

hotse Zoals een feest hoort te zijn.

Griet lacht.

Deze tijd verdraagt geen geheimen, Griet.

Het licht schijnt harder dan vroeger. Zelfs op een bewolkte dag kan je nergens van het licht schuilen. Alles wordt zichtbaar.

siep Eerst stond mem hier, op de stoel, en ze vertelde waarom ze van Griet hield. Daarna deden pake en ik ons dansje. Het ging goed, pake. We hebben het goed gedaan. Toen ging iedereen dansen...

Siep vertelt en speelt het hele feest na, doet weer het dansje van hem en opa. Maria loopt over. Hotse kijkt naar haar. Griet lacht om hoe Siep iedereen van het feest nadoet. Ze betreft Hotse erbij.

siep En Wobbe ging ook dansen! Hij sprong heel hoog!

Siep doet hem na, speelt verder het feest tot aan het moment dat hij in slaap viel en weer wakker werd van huilende Sjoerdje. Met dansbewegingen en verplaatsingen erbij. Griet en Hotse luisteren en lachen.

derde bedrijf

Scène 1

Het is heel vroeg in de ochtend. Eind augustus. Erik staat midden in het veld en giet koud water over zich heen. Hij schreeuwt het uit, van kou en ook van plezier. Hotske komt erbij met nog een emmer. Ze giet nog wat over Erik heen. En dan over zichzelf, Erik helpt haar. Ze schreeuwen en lachen.

hotske Voel je hoe alles tintelt?

erik Ja, geweldig!

Hotske pakt een paar harde handdoeken.

hotske En dan nu jezelf warm wrijven.

Ze staan zichzelf en elkaar warm en droog te wrijven.

erik Blijven we dat in de winter ook doen?

hotske Wat dacht je? In de winter is dit het allerleukst!

erik In Arizona zijn de winters anders.

hotske We gaan het proberen, Erik. En volhouden.

erik Ik ga me snel aankleden, ik begin vandaag bij Jabik.

Erik af. Hotske doet een paar yoga oefeningen. Jeltje op.

hotske Good morning.

jeltje Good morning.

hotske Wanna join me?

jeltje Nee, zeg... *wil doorlopen, stopt* Luister, ik vind het prima dat jullie in onze schuur wonen. Had Pier met mij niet overlegd, maar het is prima. En ik zie ook wel dat Erik gelukkig is, dat hij werkt, dat zie ik ook wel... Maar dit... Dit hoeft niet elke ochtend op mijn erf.

Ik begrijp dat de tijden veranderen... Marta die eerst niet meer naar de kerk gaat en dan haar gezin verlaat. Erik die hier met jou in... in een schuurtje woont en bij andere boeren voor een schijntje werkt. Pier zegt geen woord meer tegen me. Maar ik ben er nog! Ik ben er en ik vind dat er waarden zijn die niet aan mode of grillen onderhevig zijn. Dat het goed is om trouw te zijn, elkaar te steunen, je ouders te respecteren en er altijd voor je kinderen te zijn. En al ga je honderd keer naakt over mijn erf springen, dat zal niets aan deze waarden veranderen!

hotske Wow, krijg ik niet iets te veel credits? Heb ik al die invloed op je leven?

jeltje Sinds jij hier bent...

hotske Denk jij dat ik geen waarde hecht aan trouw en liefde? Waar ben je precies trouw aan, Jeltje?

erik *komt op, aangekleed* Volgens mij kon ik bij Jabik mee ontbijten. Zin in de nieuwe klus. Beppe, ook al zo vroeg op.

jeltje Dat heb ik nooit verleerd.

erik Tot vanavond! Schat, straks vat je kou. *geeft Hotske kus* Tot vanavond.

hotske Ik geef vanavond les. *Hotske af*

jeltje Wat kan zij mensen leren?

erik Conversatie Engels en meditatie. Beiden lopen als een tierelier.
Moet je ook 's proberen. Beppe, dit wordt een geweldige dag, ik voel
het.

Scène 2

Jabik, Yfke en Sjoerdje ontbijten in hun keuken.

jabik Bij Pieter had hij goed werk gedaan.

Die was dik tevreden.

yfke Henk ook, en die is kritisch.

sjoerdje Hij is laat, op de eerste dag.

Dat is geen goed teken.

yfke Misschien ontbijt hij thuis.

sjoerdje Als wij met kerst open willen, moet er nog veel gebeuren!

Heit, dit project is alles voor mij en jij huurt die lapszwans van een Erik in om ons te helpen!

jabik Dit is ons project, Sjoerdje, en dat gaat op tijd af komen.

stem van Wobbe van buiten

wobbe Marta. Marta, ben je al op?

jabik Hier heb ik nu geen zin in. Kom, Sjoerdje, we gaan aan de slag.

sjoerdje Wat doen al die mensen hier? Marta woont bij ons, Erik komt hier werken, Wobbe speelt elke ochtend voor wekker. Dit is ons huis, van ons! Van jullie, van mij en van Siep. De rest heeft hier niets te zoeken.

jabik Kom, Sjoerdje.

yfke Vrienden zijn ook belangrijk.

Sjoerdje loopt af, gevolgd door Jabik.

wobbe *van buiten* Marta?

yfke Ze is nog niet op. Koffie?

Wobbe staat in de deuropening. Netjes gekleed voor zijn werk, maar heeft iets verwards.

wobbe Heeft ze het gisteren laat gemaakt?

yfke Wobbe...

wobbe Excuses, ik wil jou niet in verlegenheid brengen. Ik ben blij dat ze bij jullie woont, anders zou ik er helemaal geen raad mee weten.

yfke Ze moet wat dingen op een rijtje zetten, dan komt ze terug.

wobbe Welke dingen? Die moet ze met mij op een rijtje zetten!

Marta hier, Klaske woont op zichzelf en reist de hele wereld rond, Erik zit in de schuur met...

yfke Ons heksje.

wobbe *lacht* Durfde ik niet te zeggen.

yfke Had je ontbeten?

wobbe *kijkt haar dankbaar aan* Je vergeet hoe bijzonder het is, samen ontbijten.

Ze zitten rustig te eten. Marta op, in een mooie ochtendjas.

Wobbe springt meteen op.

marta Hier moet je mee ophouden, Wobbe. Dit kan je niet maken, elke ochtend de rust van Yfke en Jabik verstoren.

wobbe Jij bent hier ingetrokken!

marta Ik had dit eerst met ze overlegd. Jij komt elke ochtend onaangekondigd binnenvallen om ruzie met mij te maken.

wobbe Ik wil geen ruzie! Ik wil dat jij terug komt!

marta Ik kom niet terug.

wobbe Wat zeg je?

marta Ik kom niet terug.

Wobbe wil iets zeggen, maar er komt alleen een raar geluid uit.

yfke Dit moeten jullie verder met elkaar ergens anders bespreken.

Niet hier. Ik wil dit niet meer hier hebben. Ik word er

ongemakkelijk van, in mijn eigen huis. Jabik glipt 's ochtends weg

om geen onderdeel van jullie ruzie te worden. Sjoerdje raakt hier

overstuur van.

Dit is niet goed.

marta Sjoerdje is overstuur van andere dingen. Een angstig jong

vrouwtje. Te beschermd opgevoed, zie je vaker. Eén tegenvaller in

de liefde, en ze trekt zich meteen terug in haar holletje. Stoppen

met studie, haar dorp niet meer uit, lekker op het erf klooiën, met

heit en mem in de buurt. Niet kwaad worden, Yfke, zie het als een

gratis professionele analyse. Ik vind het zonde dat ze met haar

studie is gestopt.

Erik komt binnen.

erik Goedemorgen! *ziet zijn ouders, is verbaasd* Mem? Heit?

yfke Je mem woont tijdelijk bij ons. En je heit komt regelmatig

langs om haar over te halen bij hem terug te komen. In het kader

van beschermde opvoeding was dat nog niet aan je verteld.

erik Hoe lang is dit aan de gang?

wobbe Paar dagen maar...

yfke Ruim een week.

erik Is Jabik al weg? Ben ik te laat?

yfke We hadden je met ontbijt verwacht, ze zijn al begonnen.

erik Oh... dan had ik me een half uur vergist... zal morgen op tijd zijn... ik ga maar meteen.

marta Blijft lastig, he? Op tijd komen.

wobbe Ja, Erik, daar moet je aan werken. Anders blijf je onbetrouwbaar overkomen.

erik Yfke, ik zal morgen op tijd zijn, had me vergist. *af*

marta Yfke, ik ben op zoek naar een woning. Hopelijk heb ik snel iets gevonden.

wobbe Je hebt een thuis, Marta. Ons huis.

marta Ik ben alleen, Wobbe! Begrijp je dat?

Ik ben ineens alleen. Ik moet leren alleen te leven.

wobbe Jij bent mijn vrouw, zolang we op deze aarde leven. Jij gaat door een moeilijke tijd.

Ik begrijp er niet veel van, maar ik zie dat jij het zwaar hebt. Kom terug wanneer jij er klaar voor bent. Ik zal op je wachten. Ik zal thuis op je wachten. *Wobbe af*

Scène 3

Jeltje loopt door een veld en zingt psalm 139.

jeltje tekst psalm, moderne vertaling

U kent mij door en door,
Heer, u weet wie ik ben
en u weet waar ik zit en waar ik slaap.
U weet vandaag al wat ik morgen denk.
U volgt mij altijd, overal.
Geen stap kan ik verzetten zonder u.

Ik ben een open boek -
U leest wat ik verzwijg.
U hebt de hand, o Heer, op mij gelegd
en u bent naast mij, altijd om mij heen.
U sluit mij in. Dit is te veel
en veel te groot. Ik kan er echt niet bij.

Terwijl Jeltje zingt spelen er zich volgende scènes door. Meike en Rudolf, net wakker

rudolf Ik slaap hier zo veel lekkerder dan thuis!
meike Dat merk ik, je snurkt de hele nacht door.
rudolf Niet waar!

Meike staat op.

rudolf He, vanwaar de haast. Kom even terug.

meike Fotoshoot. Heb een nieuw merk binnen.

rudolf Kom hier, jij.

meike Nee, niet voor de fotoshoot. Blijf jij lekker hier, ik moet
opschieten. *af*

rudolf *roept na* Ontbijten we samen?

Erik, Sjoerdje en Jabik lunchen.

jabik Neem er nog eentje, je werkt hard.

erik Ik kan nooit uit mijzelf stoppen. Ik zou nog tien boterhammen
kunnen dooreten.

jabik Doe je het toch.

erik Nee, dat is gênant.

sjoerdje Zullen we dan verder? Morgen komen de schilders, dan
moet het schoon zijn. Heit, we moeten deze week alle aanvragen
en vergunningen nog een keer nakijken.

jabik Als Erik zo blijft werken, kan ik vanaf morgen de boerderij
voor een paar dagen aan hem overlaten, hebben wij meer tijd voor
al die rompslomp.

Erik straalt van trots.

erik *staat op* Nou, mensen, aan de slag. Jullie pannenkoekenhuis
moet af.

jeltje

Waar moet ik heen? Kan ik ooit aan u ontsnappen?

Waar moet ik heen om te ontglippen aan uw Geest?

Al klom ik hoog tot in de hemel - daar bent u.

Al viel ik in het graf - daar bent u ook.

Al vloog ik weg met de vleugels van het zonlicht,
al vloog ik weg, al vloog ik weg zo ver ik kon -
dan komt u mij nog achterna. U blijft bij mij.
U pakt mijn hand en wijst mij zelf de weg.

Klaske en David zijn net aangekomen uit een ver land. Lopen door Schiphol.

david *gaat ineens op de koffer zitten* Ik kap ermee. Basta.

klaske Hoezo?

david Ik heb er genoeg van. Dit was mijn laatste verre reis.

klaske En wat gaan we dan doen?

david Ik ga niets doen. Thuis zitten. Uit het raam kijken.

klaske Voor een weekje?

david Voorgoed.

klaske Ha-ha-ha, niet zo grappig. Kom op, we moeten om drie uur in Den Haag zijn.

david Ga jij maar. Je redt het wel.

klaske David! Die afspraak in Den Haag is onze kans om vanaf nu alleen maar met transitie bezig te zijn, met de toekomst!

Geen advies meer aan klojo's in verre landen om geld te verdienen. Dit is onze kans, hier hebben we bijna een jaar op gewacht!

Hier hebben we voor gewerkt!

david Ik niet. Ik blijkbaar niet. Ik weet niet waarvoor ik gewerkt heb. Het kan me niet meer schelen. Ik wil me niet meer met aarde,

met klimaat, met bedrijven van anderen bemoeien. Ik wil thuis zitten, elke avond met een glaasje wijn dezelfde zonsondergang zien. En ik wil een paar kippen en een hond. Van die domste soort, met een klein koppie en een groot grijs lijf met zwarte strepen. Die hond mag ook dom zijn, als die maar blij kijkt.

klaske Als je een vrouw was, zou ik denken dat je in de overgang bent.

david Nou, dan ben ik dat toch, een vrouw in de overgang. Ga naar Den Haag, Klaske. Je redt het wel zonder mij. Je hebt alle nodige contacten, je krijgt mensen mee. Je weet waarvoor je het doet.

klaske Dit kan je niet maken!

Ze loopt kwaad weg.

jeltje

Riep ik de nacht te hulp

‘Verslind mij, slok mij op.

Laat het maar donker zijn.

Het licht mag uit’,

zelfs dan hebt u mij zo gevonden, Heer.

De nacht is zonneklaar voor u.

U kijkt zo door het aardedonker heen.

Vanaf dag één, Heer, hebt u mij kunnen lezen.

Vanaf dag één was ik voor u een open boek.

U zag mij in het aardedonker, kende mij,

al had ik nog geen lichaam en geen naam.

Ik sta versteld van wat u hebt bedacht
veel te veel en veel te groot voor mij.
Geen mens kan uw gedachten tellen, Heer.
Wie telt de korrels zand in die woestijn?
Als ik ontwaak, zal ik nog bij u zijn.

Griet doet yoga-oefeningen samen met Hotske.

hotske Heel goed, Griet. Blijf nog even rustig op je rug liggen. Je
handen langs de zij, benen en billen ontspannen. Doe je ogen open
als je zover bent.

griet Dit moeten meer mensen doen.

hotske Dit wordt door veel mensen gedaan.

griet Ik bedoel na een beroerte.

hotske Dit is speciaal voor jou ontwikkeld, Mem Griet. Om dit aan
anderen te kunnen bieden heb ik diploma's nodig waar ik geen zin
in heb.

griet Sjoerdje zit elke nacht online studies te volgen, die heeft in
de komende tijd ook heel wat diploma's nodig.

hotske Ik besteed mijn nachten liever anders.

Hotske en Griet lachen.

jeltje

Doe ze maar weg! Laat verdorven mensen sterven!

Doe ze maar weg! Ik wil geen moordenaar meer zien!

Zij doen alsof uw naam een grove leugen is.

Zij dromen dat uw vijand machtig is.

God, wat een haat - en zou ik hen dan niet haten?

God, wat een haat - ik word onpasselijk van hen.

Ik walg van mensen die u willen haten, Heer.

Vanaf vandaag zijn zij mijn vijanden.

Heer, ken mij door en door

en kijk maar in mijn hart.

Aan het einde van de psalm staat Jeltje tegenover Pier. Pier werkt in de tuin.

jeltje Jammer dat je nooit een bloemenboer was geworden. Dat was je goed afgegaan.

pier Beter later dan nooit. Als Erik met zijn klus bij Jabik klaar is, komt hij bij me werken. We gaan verse bloemen voor het pannenkoekenhuis leveren.

jeltje Wordt er nog ooit iets met mij overlegd?

pier Het is maar een klein handeltje. Heeft Erik bedacht.

jeltje En ik maar denken dat we samen oud gingen worden. *loopt weg*

pier Jeltje!

Scène 4

Klaske houdt een toespraak. Ze probeert helder te spreken, maar heeft haar lichaam niet onder controle. Ze zweet, weet niet waar ze haar handen moet laten etc.

klaske Er is grote behoefte aan verandering. Dat merken we bij iedereen die betrokken is bij een agrarische sector. En ook bij de consumenten. Ons agrarisch transitie-bureau heeft het afgelopen jaar van meer dan honderd boeren een verzoek ontvangen ze te adviseren over de mogelijkheden in duurzaam ondernemen. De behoefte is groot. Maar er is ook angst en wantrouwen. Er zijn veel onderzoeken die elkaar tegenspreken. Wie valt er te vertrouwen? Welke financiële risico's neem je bij verandering naar een biologisch bedrijf? Meeste boeren zijn in de eerste instantie ondernemers. Dat betekent dat winst en groei voorop staan. We mogen van boeren niet verwachten dat ze aan ons romantisch beeld voldoen van een boer die zoveel van zijn beesten en aarde houdt dat hij bereid is in vossen rond te lopen. Ons hele land, de hele wereld is bezeten van groei en ondernemen. Blijkbaar maakt het ons gelukkig. Ik doe daar ook aan mee. Na een paar maanden bij het transitie-bureau had ik om salarisverhoging gevraagd. Sinds kort woon ik op mijzelf en ik maak me dagelijks zorgen of ik mijn huur kan blijven betalen. Ik zou graag van die zorgen af willen. Excuses, ik dwaal af. Ik wil kleinschalig opereren. Mensen in mijn

omgeving helpen hun situatie opnieuw te bekijken. Niet denken vanuit hoe iedereen het doet, maar vanuit hoe ze oprecht zouden willen leven, hoe ze in evenwicht willen zijn met hun omgeving. Ik kan het opeens niet meer zo helder zeggen. Ik zal jullie een voorbeeld geven. Er is een boer in ons dorp, Jabik. Hij is vierde of vijfde generatie boer. Zijn pake was de eerste die van pachten naar eigen grond overging. Zijn heit had als eerste in de hele omgeving een melkmachine aangeschaft. Generaties lang een gezond en ondernemend bedrijf. Jabik deed het goed, niet bijzonder, was nergens de eerste in, maar deed het zeker niet slecht met zijn honderd koeien. Jabik zijn kinderen zouden hem niet opvolgen. Zijn dochter ging studeren. Zijn zoon is verstandelijk gehandicapt. Jabik leek er niet mee te zitten. Ineens stond hij bij ons op de stoep.

Of we met hem mee wilden denken hoe hij voor zijn zoon een plek op zijn boerderij kon creëren. Duurzame plek. Hij dacht aan de meest concrete vorm van de toekomst, die van zijn kinderen. Onze rol bestond er vooral in om zijn ideeën aan te horen en hem ervan te overtuigen dat hij in nieuwe vormen moet durven denken. Zijn zoon is dol op pannenkoeken bakken. Daarin lag het antwoord. Een pannenkoekenhuis waar verstandelijk gehandicapten aan het werk kunnen. En toen bedachten we hoe het met de omgeving te verbinden. De melk zal direct van de boerderij van Jabik komen. Meel en eieren uit de buurt, nog geen vijftien kilometer verder op. Dat zou Siep, de zoon van Jabik, zelf met een trekker kunnen ophalen. We zoeken nu naar de mogelijkheden om melk van de

boerderij van Jabik rechtstreeks naar gelijksoortige restaurants en cafés te leveren. Als het pannenkoekenhuis draait zullen we kijken hoeveel koeien Jabik nog moet overhouden om een goede balans tussen zijn inkomen en zorgen voor de boerderij te hebben. Dat is een project waar ik trots op ben. Ik wil op die manier blijven denken en werken. Met jullie steun kan ik er beter in worden, meer mensen in mijn omgeving helpen... Kan ik dit gesprek misschien een andere keer overdoen? Ik voel me niet zo lekker.

Scène 5

Hotse loopt tegen de wind in. Hotske staat ineens tegenover hem.

hotske Jabik kiest zijn eigen weg! Hij weet nog steeds van niets, hij kiest toch zijn eigen weg!

hotse Jabik heeft altijd zijn eigen weg gekozen.

hotske Het wordt tijd om Jabik te waarheid te vertellen. Hij heeft er recht op.

hotse Begin je daar weer over?

hotske Ik ben terug gekomen om Jabik te bevrijden. Van het leven dat niet het zijne is!

hotse Jabik leeft voluit zijn leven. Het wordt tijd dat jij het jouwe gaat leven, los van het verleden. Het verleden dat niet eens van jou is.

hotske Maar dat is van mij! Het bepaalt mijn heden! Het heeft mij voor vijftien jaar naar de andere kant van de wereld verdreven!

hotse Waarom? Waarom dan? Waarom laat het jou niet los?

Hotske is weg, Hotse loopt verder. Ineens rijdt Siep naast hem in een trekker.

hotse Ah, Siep, jongen, rijdt het lekker?

siep Kom bij mij op de trekker, pake!

Hotse probeert het, maar het opstapje is voor hem te hoog.

hotse Andere keer, jongen. Ik vind het lekker om te lopen.

siep Het waait!

hotse Ja, ik vind het lekker. Vroeger ging ik altijd tegen de wind in zingen, als ik aan het werk was.

siep Hoe doe je dat?

Hotse zingt hard tegen de wind in. Meteen voluit.

siep Mooi, pake! Kom je in mijn pannenkoekenhuis zingen als het waait? Gaan we zingen en dansen. Alleen als mensen veel pannenkoeken bestellen.

hotse Doen we, Siep!

Siep rijdt weg. Hotse loopt verder. Griet wordt door de wind naar hem toe geblazen. Hotse vangt haar op. Griet lacht, haar haar wappert in de wind.

griet Ik loop een stukje met je mee.

Ze pakt hem onder de arm, ze lopen tegen de wind in. Griet begint zachtjes een lied te zingen dat Hotse net voor Siep zong.

hotse Zong jij dit vroeger ook?

griet Ús heit, die zong het als hij aan het werk was en het waaide.

hotse Ik dacht dat ik het zong.

griet Nee, ús heit. Hoe harder het waaide, hoe harder hij zong. Als het waaide rende Pier onze kant op om ús heit te horen zingen.

hotse Uiteindelijk zal Jabik de koeien verkopen. Waar heeft hij zoveel beesten voor nodig? En als dat pannenkoekenhuis echt draait, zullen ze daar geen tijd voor hebben. Een boer wordt een pannenkoekenbakker.

griet Vijf generaties boeren. Het is misschien wel mooi geweest.

hotse Volgens Hotske had hij nooit boer moeten worden.

griet Wat weet zij ervan?

hotse Ze weet het. Ze heeft nog niets aan Jabik verteld, maar ze weet het.

griet Gaat ze het vertellen?

hotse Ze is daarvoor teruggekomen. En is daarom weggegaan.

griet Welnee. Ze is terug omdat ze thuis miste. Ze houdt van ons en van hier. Ze is net als jij.

Hotse loopt alleen verder. Hij begint te zingen. Pier staat in de verte naar de zang te luisteren en kijkt naar Griet. Griet kijkt naar Pier. Het is niet duidelijk of dit nu of vroeger is. Hotse loopt door en komt de keuken van Jabik en Yfke binnen. Daar is niemand. Hij gaat aan tafel zitten.

Scène 6

David bij Jeltje

david Dieren zijn we, ordinaire dieren. Hoewel, waarom ordinair? Dieren zijn dieren, en zo zijn we ook. We willen onze buik vol hebben, een warm nestje, ons voortplanten. En wil één van die drie niet lukken, zijn we bereid andere soortgenoten aan te vallen of uit te buiten. Zo simpel is het. Het bijzondere aan ons is dat we allerlei modelletjes bedenken om de ware aard van onze acties van onszelf te verdoezelen. Hoe beter je bent in het verzinnen van die modelletjes, hoe succesvoller.

Dus niets spierkracht, snel reactievermogen, sterk zaad.

Modelletjes bedenken - dat bepaalt ons succes.

jeltje Gaan we nog huiswerk maken?

david Weet ik niet. Ik ben op die les gegaan omdat ik graag wat tijd met jou doorbreng. Geen romantiek, maak je geen zorgen. Ik breng gewoon graag tijd met je door. Het liefst zou ik af en toe mijn hoofd bij je op schoot leggen en voor me uitstaren. Kan jij lezen, woordjes leren, wat je wilt. Daar is toch niets mis mee, menselijk contact, wat aardigheid. Gewoon lief voor elkaar zijn zonder ingewikkelde relaties en bedoelingen.

Terwijl hij dit zegt legt hij zijn hoofd op schoot bij Jeltje.

Als je 's nu de nieuwe woordjes hardop zegt, krijg ik ze ook mee.

Kunnen we een beetje shmuesn.

jeltje *durft nauwelijks te bewegen* Vi alt zayt ir?

david Ikh bin... ikh bin... Waarom leer je al die talen, Jeltje? Waarom ga je niet een keer op reis? Naar al die landen waar je de taal van spreekt?

Jeltje zoekt naar woorden, maar kan geen antwoord geven. Pier komt binnen.

pier Lig je op de schoot van mijn vrouw?

david Ja. Dat doe ik graag.

pier Wat is dit?

jeltje David is in de war.

pier Gaat hij dan altijd bij jou op schoot liggen?

david Dit is de eerste keer. Maar vanaf nu zal ik dit vaker doen. Ik heb besloten om mijzelf te zijn.

pier Ben jij hier blij mee, Jeltje?

david Jeltje blijft talen 'lernen' en hier op de bank zitten.

jeltje Is dat zo?

david Als je iets anders van je leven wilde maken, had je het al lang gedaan.

jeltje Ben je daarom met je werk gestopt, om iets van je leven te maken?

pier Ben je met je werk gestopt?

david Ja.

pier En Klaske dan?

david Ze redt zich wel, je zult het zien, Klaske redt zich wel.

pier Dat hoop ik voor je.

david Jij bent toch ook ooit op een dag gestopt?

pier Ik was er slecht in.

jeltje Dat was je niet.

pier Het was watertrappelen. Met al die veranderingen op komst.

De andere boeren hadden het over de mogelijkheden en ik lag er wakker van. Hartkloppingen. Beste beslissing van mijn leven.

jeltje *ineens kwaad* Ik hoor voor het eerst over die hartkloppingen!

pier Ik hoef jou toch niet dingen uit te leggen als aan een vreemde?

jeltje Niet als aan een vreemde, als aan je vrouw!

pier Dat heb ik altijd gedaan.

jeltje Ik weet sinds een half jaar pas van jou en Griet!

pier Lieg niet! Dat wist je al die tijd. Iedereen wist het. Van ons

kindje niet, maar dat we ooit iets met elkaar hadden, dat wist iedereen. Je wilde het niet weten.

jeltje En toen hadden Griet en jij besloten dat iedereen het moest weten. Zonder overleg.

david Mijn ouders konden nooit ruzie hebben. Mijn moeder ging gelijk gillen of huilen en dan rende mijn vader weg.

pier Ik had niets besloten! Hotse had oude brieven gevonden en toen is het gaan rollen. Ja, ik ben ooit verliefd geweest op Griet, toen ik jong was en jou nog niet kende. Wat verandert het aan ons leven?

jeltje Alles!

pier Wat dan?

jeltje Je hebt me laten barsten!

pier Hoe? Hoe heb ik je laten barsten?

Ben ik een slechte man voor je geweest? Slechte heit voor onze

Marta?

Wat heb ik verkeerd gedaan, Jeltje?

jeltje Je leeft gewoon je leven! En daar heb je mij niet bij nodig!
Het is alsof ik er niet ben, er niet toe doe! Je leeft gewoon alsof je
niet oud wordt, lekker ondernemen met Erik, grappen met die
Hotske, mijmeren over Griet. En ik ben één van de meubels, je zult
het niet eens opmerken als ik op een dag in een boom verander!

pier Wat voor kleur ogen heb ik, Jeltje? Hoeveel moedervlekken op
mijn armen? *trekt zijn trui uit* Hoe zien mijn borst en buik eruit?
trekt zijn T-shirt uit Waarom kijk je weg? Kijk naar me! Ik ben je
man, kijk naar me! Wil jij gezien worden? Kijk dan! Al vijftig jaar
leef ik naast je - elke ochtend, elke dag, elke avond. Kijk naar me!
Hij kleedt zich helemaal uit.

Zie jij dat ik oud ben geworden? Dat ik het ben, je man?

Jeltje weet niets te zeggen. Pier gaat naakt op de bank zitten.

pier Zo, nu heb ik besloten om meer mijzelf te zijn. Haal jij een
biertje voor me, David?

David loopt weg. Jeltje en Pier zitten op de bank.

jeltje Ik ga niet naakt thuis lopen.

pier Ik wel. Af en toe.

jeltje Af en toe.

even stil

jeltje Ikh hob dikh lib.

pier Ik ook van jou.

Scène 7

Hotse zit aan de keukentafel. Yfke loopt binnen, komt net van haar werk. Ze rommelt met pannen, gaat snel koken.

hotse Jij kan dit goed.

yfke Wat?

hotse Pan op tafel als Jabik voet over de drempel zet. Als Maria kwaad op me was, liet ze me soms wel een half uur wachten.

yfke Ik heb het van haar geleerd. Was één van de eerste geheimen van de boerenvrouw die ze me vertelde. Als burgermeisjes onder elkaar.

hotse Aha, ik wist het wel!

yfke Ja, complot van de vrouwen!

Ze lachen. Sjoerdje loopt even binnen.

sjoerdje Wat lachen jullie?

yfke Zomaar.

sjoerdje Ruikt lekker, mem.

Ze geeft Yfke een kus en loopt weer weg.

hotse Vertelde Maria je meer?

yfke We hadden geen geheimen voor elkaar.

Siep komt binnen.

siep Ik ben thuis! Waar is Sjoerdje?

yfke Sjoerdje is nog even aan het werk, samen met heit.

siep Eet pake mee?

yfke Ja.

siep Waar is Rudolf?

yfke In Groningen of bij Meike.

Siep gaat aan tafel zitten.

yfke Rudolf hoort niet meer bij ons.

siep Jawel.

hotse Geen geheimen?

Hotse zoekt een manier om Yfke nog iets te vragen. Maar het lukt niet met Siep erbij. En dan lopen Erik, Sjoerdje en Jabik binnen.

De pan gaat op tafel. Yfke en Jabik lachen.

jabik Erik had het ontbijt gemist, maar wat mij betreft mag hij mee eten. Goed gedaan, jongen.

vrouwenstem Jabik, Jabik...

Jabik schudt ineens met zijn hoofd.

erik Wat is er?

jabik Dat heb ik soms... net of iemand me roept. Moet gewoon wat eten.

Men begint op te scheppen, het is gezellig.

Yfke loopt naar achteren om iets nog te pakken. Glijdt naar beneden en bezwijkt.

sjoerdje Mem, kom je mee eten? Mem?

Ze draait om, ziet Yfke op de grond liggen, rent naar haar toe. De anderen volgen.

siep Wat is er met mem?

sjoerdje Het komt goed, Siep, het komt goed.

Jabik rent naar Yfke toe, tilt haar op. Hotse loopt naar Yfke, bekijkt haar goed, sluit haar ogen. Hotse loopt terug naar de tafel, Jabik volgt hem. Ze zitten stil naast elkaar. Jabik houdt Yfke in zijn armen. Hierdoor vallen de anderen ook stil. Iedereen gaat om Yfke heen zitten. Ze kijken naar haar. Het is even stil.

Scène 8

Klaske loopt haar ouderlijk huis binnen, nog met de koffer van haar verre reis. De woonkamer is donker.

klaske Heit? Iemand thuis?

Rudolf ligt op de bank te slapen. Ze schrikken van elkaar. Moeten beiden lachen. Klaske doet licht aan.

klaske Is er verder niemand thuis? Alleen jij?

rudolf Alleen ik.

Klaske kijkt ongemakkelijk om zich heen.

rudolf Doe of je thuis bent.

klaske Nou ja...

rudolf Grapje. Ik vind het ook gek dat je mij hier zo aantreft. Ik wilde gaan studeren en ben hier in slaap gevallen.

klaske Doe jij het nog, studeren?

rudolf Ja. Ben jij nog steeds de wereld aan het redden?

klaske De wereld wil door mij niet gered worden. Heb net een belangrijk gesprek verpest. Waar is heit?

rudolf Die werkt elke avond tot laat. Ga je stoppen, nu één gesprek is mislukt?

klaske Laat maar...

rudolf Ben benieuwd. Hoe vaak moet er iets mislukken voordat iemand zijn doel opgeeft.

klaske Jij hebt niet eens een doel.

rudolf Jawel. Ik kan het niet zo duidelijk verwoorden, maar ik heb wel een doel. Sinds de eerste avond dat ik hiernaar toe ben gekomen, is er iets dat me drijft, dat me niet meer los laat.

klaske Sinds de avond dat jij Sjoerdje ontmoet hebt?

rudolf Dat dacht ik eerst ook, maar het staat los van haar, los van Sjoerdje. Ook los van Meike. Sorry dat ik dit zeg.

klaske Ik voel me leeg geprikt. Zo'n ballon die hoog in de lucht tegen een naald is aangevlogen. Zo ineens. Ik zag het niet aankomen. Heelheid van schepping... Het kan de schepping niet schelen wat wij ermee doen. De aarde redt het wel. Wij niet. Ik begrijp niet hoe wij het tot nu toe gered hebben. Het ruikt anders thuis. Muf. Ik heb in het afgelopen jaar verschrikkelijke mensen leren kennen. Het maakte me niets uit, want ik zag dat ze zelf niet door hadden hoe verschrikkelijk ze zijn. Of ik focuste me erop dat deze mensen af en toe iets goeds deden, tot goede daden te bewegen waren. Weliswaar met een belastingvoordeel, maar he... je kan de mensen niet kwalijk nemen dat ze geld willen verdienen. Waarom eigenlijk niet? Waarom nemen we het niet meer kwalijk als iemand te veel wil? Erik is in het schuurtje van pake gaan wonen, en heit en mem kijken op hem neer, maar ik vind het geweldig. We leren op school dat slavenhandel fout was, maar verheerlijken in onze tijd dezelfde mentaliteit als die van de slavenhandelaars. Wat moet ik met mijn leven doen? Misschien heeft David gelijk dat hij voor de rest van zijn leven thuis wil blijven zitten. Al geloof ik er niets van. Binnen een maand is hij weer aan het werk. Hij kan niet anders. Ik heb een jetlag. Hoofdpijn. Ik wilde heit even zien. Hij

werkt te hard. Het gaat hem niet om het geld. Dat denken de mensen. Aan de oppervlakte lijkt het zo. Hij werkt omdat hij iets wil betekenen. Hij is in staat te geloven dat hard werken op zich al veel betekent. Misschien is dat zijn grootste talent, dat hij kan geloven.

rudolf Zeg je nou dat je heit dom is?

klaske He? Hoe kom je daarbij?

rudolf Geen last van twijfels, ervan overtuigd zijn dat wat je doet goed is, en zo je hele leven lang. Gezegend de mens met zo'n IQ.
Meike komt binnen.

meike Gezellig sfeertje! *gaat bij Rudolf op schoot zitten* Ben je de hele dag binnen gebleven? Nog wat nuttigs geleerd?

Rudolf neemt wat afstand van Meike.

Ga je je netjes gedragen nu Klaske erbij is?

Wat een preutsheid!

rudolf We waren in gesprek.

meike Ben je je al aan het richten op de volgende telg uit het plaatselijke boerengeslacht?

klaske Meike...

meike Je mag hem best even gebruiken, hij is aan te raden.

Ze kust Rudolf.

Voor mij is het toch maar een afleiding.

rudolf *staat op* Ik denk dat ik even naar huis ga.

meike En stel dat jij daarna hier niet meer welkom bent? Bij wie ga je dan aankloppen?

Ik heb besloten dat ik jou niet meer wil.

rudolf Wat?

meike Tja, dat is mijn nieuwe imago.

Onvoorspelbare vrouw.

klaske Ik zie heit een andere keer.

meike Wil je niet zien hoe ik deze uitvreter ons huis uit zet? Want dat is hij, een uitvreter. Met heel veel gevoel voor onze omgeving.

rudolf Goed... genoeg.

Hij pakt zijn spullen.

klaske Je hoeft het toch niet zo uit te maken...

meike Kom jij weer thuis wonen?

klaske Dat zal een afgang zijn...

meike Kom lekker thuis wonen. Mem en Erik moeten ook maar terug komen. Ja, ik mis Erik, zit me niet zo aan te kijken. Vind er niets aan zonder jullie.

Erik komt binnen.

meike Be careful what you wish for!

erik Yfke is dood. *geen reactie* Yfke, mem van Siep en Sjoerdje.

meike Ja, ik hoor je wel.

rudolf Yfke?

erik We gingen aan tafel en toen was ze ineens dood...

klaske Ze was toch niet ziek?... Heb je haar gezien?

Erik knikt. Klaske omarmt Erik.

meike Is mem daar?

erik Weet ik niet.

meike Je kan toch niet zomaar dood gaan.

erik Blijkbaar wel.

klaske Heit moet maar thuis komen.

Rudolf rent het huis uit.

Scène 9

Jabik, Siep, Sjoerdje, Hotse, Griet en Hotske. Jabik zit verstijfd aan tafel. De rest lijkt wel om hem heen te draaien. Soms komt iemand naast hem zitten, of zoeken ze steun bij elkaar, dan is iedereen even op zichzelf.

sjoerdje Goedenavond, met Sjoerdje... Ja, dat is een tijdje geleden... Ik bel even... bel ik gelegen? Ik bel met slecht nieuws over ús mem... Ze is overleden... Ja... Ja, plotseling... Nee... Dat weten we morgen...

griet *terwijl het telefoongesprek van Sjoerdje nog doorgaat* Dag, met Griet... Ik bel, omdat... omdat onze Yfke...
Ze kan niet op het woord komen, kijkt hulpeloos om zich heen, Hotske ziet het en neemt het gesprek over.

hotske Dag, met Hotske... Ja, nog steeds in Nederland... Griet belde met verdrietig nieuws. Yfke is overleden. Vandaag... Niemand zag het aankomen. ... Dat weten we morgen. Het zal woensdag of donderdag worden, men moest nog beschikbaarheid navragen.

siep Waar is mem?

hotse In het ziekenhuis.

siep Maar ze kan niet beter worden.

hotse Ze willen weten waar ze aan gestorven is.

siep Ik wil het niet weten. Ik wil dat mem thuis komt.

sjoerdje Dag, met Sjoerdje. Sjoerdje, dochter van Yfke...

uitspreken van deze zin breekt haar Ik bel over mijn mem. Ze is overleden. ...

Ja, weet ik, vandaag nog gewoon gewerkt... Ja... Dat weten we niet. ... Heel plotseling... Ik begrijp dat je schrikt... Nee, hoeft niet... Nee, niets nodig... Ja, dat laat ik dan meteen weten...

griet Ik kan jullie niet helpen met bellen.

jabik Ga je nu weer weg, Hotske? Na de begrafenis?

hotske Dag, met Hotske... Ja, ik bel niet zo vaak... Inderdaad, al een tijdje terug... Ik bel over Yfke, heb slecht nieuws over haar... Yfke is vandaag overleden. Heel plotseling. We weten nog niet waaraan...

Ja, dat begrijp ik...

griet Ik zag het niet aankomen... helemaal niet...

hotse Hotske, Jabik vroeg je wat.

hotske De papieren van die uitvaart-mevrouw liggen hier.

sjoerdje Nog twee telefoontjes, dan neem ik het met heit door.

Rudolf komt binnen.

siep Rudolf is niet bij Meike of in Groningen.

rudolf Ik hoorde het net... Gecondoleerd...

Siep omarmt ineens Rudolf.

sjoerdje Dag, met Sjoerdje... Ik bel over mijn mem. Ze is vanavond plotseling overleden.

griet Jabik, wil je thee of koffie?

hotse Thee of koffie, Jabik?

Jabik geeft geen antwoord. Hotse en Griet maken zowel thee als koffie voor hem.

Marta komt binnen, ze weet nog van niets, merkt meteen dat er iets aan de hand is.

hotske Dag, met Hotske... Ja, inderdaad...

Ik bel met slecht nieuws...

sjoerdje Met Sjoerdje... Dochter van Yfke... Mijn mem is vandaag overleden... Vanavond...

Marta loopt naar Sjoerdje toe en omarmt haar stevig. Sjoerdje lijkt er niet op te reageren.

sjoerdje Met Sjoerdje, dochter van Yfke...

Mijn mem is vandaag overleden... Ja, dank... Met Sjoerdje, dochter van Yfke... Mijn mem is vandaag overleden... Vanavond, heel plotseling... Dank je...

Met Sjoerdje, dochter van Yfke...

Marta wiegt haar, blijft haar vasthouden. Sjoerdje huilt. Erik, Klaske en Meike komen binnen. Gedempte stemmen. Losse woorden, halve zinnen. 'Gecondoleerd', 'Als we iets kunnen doen', 'Ze was zo jong'. Het is of iedereen niemand wil missen, iedereen wil elkaar even aanraken, of vasthouden. Jeltje, Pier en David komen ook binnen. Gedempt gepraat gaat door, ook de aanraak-verplaatsingen. Jabik blijft stil op zijn plek zitten. We horen af en toe losse zinnen, of korte gesprekjes. Wobbe komt ook binnen.

griet Jullie hebben vanavond niet gegeten.

Je moet niet vergeten te eten.

jeltje Wat een schrik... Dit kan toch niet...

pier Dit kan dus wel... *omarmt Jeltje*

griet Ik had helemaal niets aan haar gemerkt...

hotske Hield ze van veldbloemen?

erik Zo, ineens... we hoorden niet eens een klap, dan moet ze langs de muur zijn afgegleden.

sjoerdje *tegen Marta* Het ergste is, ik blijf maar aan alle werkzaamheden denken.

Moet ik de schilders voor morgen afbellen?

david Klaske, hoe ging het vanmiddag?

klaske Slecht.

david Het spijt me.

klaske Morgen begin ik opnieuw. Jij wilt nog steeds stoppen?

david Ik ga morgen een hond uitzoeken.

erik *tegen Hotske* Ik had haar vanochtend nog even gesproken. Ze was zo lief tegen me.

meike *tegen Wobbe, die helemaal kapot is* Zullen we naar huis gaan, heit?

vrouwenstem Jabik, jongen, niet bang zijn. Drink je thee op.

jabik *springt op tafel* Hou op met roepen! Kom tevoorschijn, of hou je bek! Ben je nu even stil? He, heb je nog wat tegen me te zeggen?

Iedereen haast zich naar Jabik toe, ze aaien hem, sussen hem.

Jabik blijft tegen de vrouwenstem roepen en schelden. Mensen

nemen Jabik met zijn allen op handen, hij wordt door hen

gedragen, wordt rustiger. Yfke komt op. Alleen Jabik ziet haar.

jabik Je bent er gewoon!

yfke Eventjes. Druk hier.

jabik Ik stuur iedereen weg.

yfke Nee, dit is gezellig. Ik heb graag iedereen bij elkaar.

jabik Jij kan niet dood zijn.

Yfke zegt niets.

jabik Dit is niets voor jou. We hadden plannen! Je hoort bij ons.

Hoe moet het met Siep?

yfke Vertel hem dat hij net als Harry Potter is. Die had ook geen mem, maar werd altijd beschermd door haar liefde. Ik maak me eerder zorgen om Sjoerdje.

jabik Maak je je zorgen om mij?

yfke Alleen om Sjoerdje. Ze zal jou nodig hebben.

Yfke loopt weg.

jabik En om mij dan! Waarom maak jij je geen zorgen om mij!

Het schreeuwen gaat over in huilen. Mensen dragen hem niet meer, leggen hem op de grond. Jabik huilt en houdt hand van Sjoerdje vast. Iedereen loopt weg. Hotske ondersteunt Griet, loopt met haar weg. Hotse blijft nog onhandig in de keuken hangen. Zegt af en toe 'niet huilen, niet huilen'. Marta ruimt de tafel af. Siep houdt nog steeds Rudolf vast.

sjoerdje Ga naar huis, Rudolf, we redden ons verder.

rudolf Ik vind het niet erg...

sjoerdje Siep, laat Rudolf los.

rudolf Ik blijf graag nu bij jullie... misschien kan ik met iets helpen?

... Het is uit met Meike.

sjoerdje Ik wil je hier niet. Het is over.

Siep duwt ineens Rudolf weg. Siep blijkt heel sterk te zijn.

siep Mem zei dat jij er niet meer bij hoorde!

Ga weg! Hoor je wat Sjoerdje zegt!

Iedereen schrikt van die uitbarsting. Rudolf laat zich wegduwen.

Sjoerdje barst in lachen uit.

sjoerdje Goed zo, Siep! Jij bent sterk!

siep Ik ben sterk.

jabik *zacht* Harry Potter.

sjoerdje Wat zegt heit?

jabik Harry Potter.

Iedereen lacht.

siep Ik heb honger.

hotse Yfke had eten voor ons gemaakt.

marta Ik zal het opwarmen.

De familie gaat aan tafel.

Scène 10

Het is nacht. David staat buiten en probeert voor het eerst in zijn leven te roken. Hij hoest, geeft het even op. Begint opnieuw. Wobbe ligt thuis op de bank te slapen. Meike zit naast hem, probeert hem wakker te maken. Heeft zelf een slaperig stem.

meike Heit, heit, je moet naar bed.

Wobbe zegt iets onverstaanbaars.

meike Morgen krijg je rugpijn... of nekpijn...

Ik wil ook op de bank liggen!

Wobbe schuift op. Meike gaat erbij liggen.

meike *terwijl ze in slaap valt* Ik heb een nieuwe opdracht binnen...
nieuw merk... Heit, ik ga rijk worden.

Wobbe zegt iets onverstaanbaars maar wat als groot compliment klinkt. Jabik zit weer aan de tafel in zijn keuken. Sjoerdje is bij hem.

sjoerdje We moeten naar bed, heit.

Jabik schudt van nee.

Dat moet toch een keer... anders leg je een matras bij mij op de grond.

jabik Deze dag mag niet over gaan.

Erik, Jeltje en Pier zitten bij elkaar. Erik bladert in de boeken van Jeltje.

erik Arabisch? Ik wist niet dat beppe dit ook kon.

jeltje Was pas een jaar geleden begonnen.

Hoe ouder je wordt, hoe trager het gaat.

erik Ik ben heel anders dan beppe en mem. Leren vind ik niets.

jeltje Ik ook niet. In een andere taal kan ik mezelf anders voorstellen dan ik ben.

Hotske, Griet en Hotse zitten bij elkaar. Hotse steekt zijn trouwkaars aan.

hotske Moeten we niet een gebed voor haar zeggen?

griet Als de hemel bestaat en Yfke mag er niet naar binnen, dan geloof ik niet in die hemel.

hotse Ze wist het. Dat Jabik niet mijn zoon was. Ze noemde me altijd zijn heit.

Rudolf wil bij Meike aankloppen, maar doet het niet, gaat op de grond zitten. David stikt in zoveelste sigaret. Hij belt met Klaske.

david Klaske? Oh, heb ik je wakker gebeld. Sorry. Ik ga niet stoppen.

Nee, ik wil door. Maar ik neem wel een hond en die gaat overal mee. Tot morgen.

Yfke loopt tussen iedereen door, tijdens de scènes, en zingt een lied.

yfke De nacht valt.

De nacht is gevallen.

Waar valt de nacht vandaan?

De nacht is altijd hier, altijd bij ons.

Verblind door de zon willen we overdag de nacht vergeten.

Elke avond verbazen we ons dat de nacht weer valt.

Ik verbaas me dat elke ochtend de zon opkomt.

Ik hou van de nacht.

Ik hou van de zon.

Scène 11

De ochtend begint te gloren. Jabik wordt wakker aan de tafel in de keuken. Marta is er ook.

marta Zal ik ontbijt maken? *geen antwoord*

Ik ga ontbijt maken.

Sjoerdje erbij. Ook Erik komt binnen.

erik Ik weet niet of we vandaag aan het werk gaan, maar ik dacht, ik zorg dat ik op tijd ben.

sjoerdje We gaan aan het werk.

Hotske, Hotse en Griet komen binnen.

hotse Ik help vandaag mee. Op de boerderij. Alsjeblieft.

griet *tegen Jabik* Een beetje geslapen?

hotse Eerste jaar is elke nacht de hel. Je kan maar beter zo moe worden dat je je bed net haalt.

jabik *staat op* Aan het werk.

Jabik, Hotse, Sjoerdje en Erik vertrekken.

jabik *tegen Hotske* Siep slaapt nog, kijk je straks bij hem? Dat hij niet alleen is als hij wakker wordt.

Griet en Hotske slaan wat mappen open.

hotske Ze krijgt de allermooiste bloemen die er zijn.

griet De allermooiste. Waar ze van hield.

Marta kijkt naar hoe Jabik en anderen buiten aan het werk gaan, kijkt naar Griet en Hotske die verdiept zijn in kiezen van bloemen en dergelijke. Marta verlaat het huis van Jabik en Yfke.

Scène 12

Marta loopt naar huis. Het is al redelijk licht. De zon begint net op te komen.

siep *fluistert uit het raam* Marta!

Marta kijkt om.

siep Waar gaat Marta naar toe?

marta Naar huis.

Marta loopt verder. Ze is bijna thuis. Vlak voor de deur struikelt ze over Rudolf, die op de grond zit.

marta Rudolf, ben je niet bevroren?

rudolf Het valt mee. *rikt* Het geeft niet.

Ik kon niet meer naar huis

Hij pakt Marta bij de handen vast.

Ik wil niet weg. Ik heb het verknalt. Maar ik wil niet weg. Ik wil ook ergens hier zijn.

Hoef ik niet weg? Alsjeblieft.

marta Zie je de zon opkomen?

Rudolf knikt.

marta Daar waar je de zon ziet opkomen, daar mag je zijn.

Marta loopt haar huis binnen. We horen de stemmen van Wobbe, Meike en Marta. Rudolf kijkt naar de zon en glimlacht.

Grûn ging bij Tryater in première op 30 oktober 2015 in Schouwburg
De Lawei in Drachten

Spel:

Henk Zwart, Joop Wittermans, Joke Tjalsma, Aly Bruinsma, Thijs
Feenstra, Hilbert Dijkstra, Lysbeth Welling, Nynke Heeg, Lourens van
den Akker, Arnold Dijkstra, Raymond Muller, Aukje Schaafsma, Eva
Meijering, Brecht Wassenaar, Marit de Weerd, Sjoerd Blom

Regie: Ira Judkovskaja

Vertaling: Romke Toering

www.tryater.nl

Ira Judkovskaja (Moskou, 1975) werkte na de Regie Opleiding te Amsterdam bij verschillende gezelschappen en productiehuizen in Nederland (o.a. het NNT en de Toneelschuur). Sinds 2008 is zij artistiek leider van Tryater, het theatergezelschap van Friesland, en vervult zij een spilfunctie in het theaternetwerk van (Noord) Nederland. Judkovskaja is een regisseur met een breed palet. Ze werkt met klassieke stukken (o.a. *Macbeth* in 2011 en *Oom Wanja* in 2012) en hedendaagse teksten (o.a. *Polaroid* (2007) van Jeroen van den Berg en *Alexander* (2006) van Willem Jan Otten bij Het Toneel Speelt. Ook maakt zij regelmatig muziektheater (o.a. straatopera *De IIsfoarstin* (2014)). Ira Judkovskaja vertaalde enkele stukken vanuit en naar het Russisch (*Oom Wanja* en *Bruid in de morgen*) en schreef *In Moaie jûn* en het vier uur durende *Grûn* ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum van Tryater

Toneelwerk

Grûn - 2015

'n Mooie avond - 2013

Meester en Margarita - bewerking van het gelijknamige boek van Michail Boelgakov - 2010

De Rit - geïnspireerd op *De Grap* van Milan Kundera - 2006

Leeftijd - i.s.m. Peter van de Witte en Marije Gubbels - 2004

Beloofde land - 2004